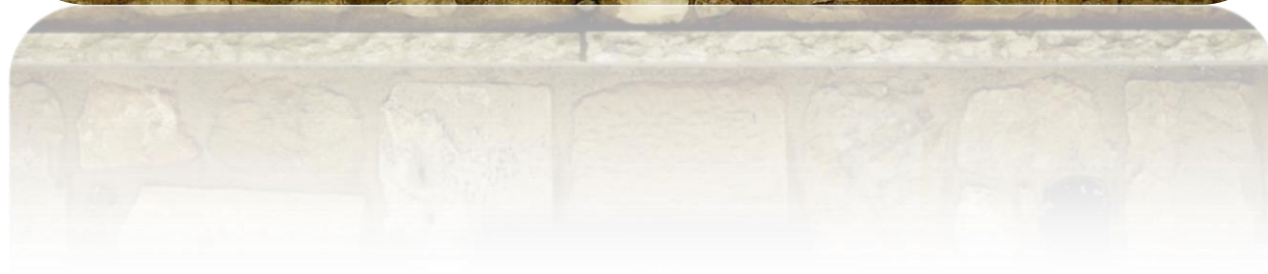

ΕΝΩΣΗ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

Ευάγγελος Μαυρογόνατος
Απόστρατος Αξιωματικός - Ιστορικός ερευνητής - Αρθρογράφος
Πρόεδρος Παραρτήματος ν. Κιλκίς

1922 – 2022

Δεν ήταν συνωστισμός αλλά γενοκτονία & Ξεριζωμός

100 Χρόνια από τη Γενοκτονία και το Μεγάλο Ξεριζωμό.

«Και από τη Μεγάλη Ιδέα στη Μεγάλη Καταστροφή»

«Η Γνώση του παρελθόντος είναι η γνώση του μέλλοντος»

Πρόλογος Πονήσαντος:

1922 – 2022, 100 χρόνια πέρασαν σαν άνεμος από την σφαγή και τον ξεριζωμό των Ελλήνων από τα χώματα της Ιωνικής, της Αιολικής και Τρωικής γης αφήνοντας πίσω πικρές αναμνήσεις και το νόστο της επιστροφής στους πρωταγωνιστές αυτής της τραγικής κατάληξης της νεότερης ιστορίας μας, όσοι φυσικά επέζησαν από τη θηριωδία των Οθωμανών.

Το 1922, ως έτος της νεότερης ιστορίας μας, είναι ένα κατ' εξοχήν έτος και τόπος μνήμης για τους Έλληνες.

Είναι τόπος που εμπεριέχει τρία στοιχεία: **Το τραύμα, την απώλεια, την έξοδο.**

Τραύμα, από ξεριζωμό, ως την έξοδο μεσολάβησε η διάβαση μέσα από τη βία, το φόβο και το θάνατο.

Απώλεια, αφού χάθηκαν ανθρώπινες ζωές με βίαιο και απάνθρωπο τρόπο, τόποι, τρόποι ζωής και βίου, περιουσίες.

Έξοδος, με μια ακόμη συνθήκη ξεριζωμού, χωρίς δικαίωμα επιστροφής και αξίωσης αποζημιώσεων.

Ναι οι δικοί μας πρόσφυγες εκδιώχθηκαν με τον πιο βάρβαρο και απάνθρωπο τρόπο από τις προγονικές εστίες τους με τις μνήμες χαραγμένες στα πρόσωπά τους και τον πόθο της επιστροφής, παίρνοντας μαζί τους τις εικόνες και ένα μπόγο ρούχα, τίποτα άλλο.

Φτάνοντας μέσα από κακουχίες στη μητέρα Ελλάδα, με το στίγμα της προσφυγιάς, ήρθαν αντιμετώπι με την εχθρότητα των ντόπιων και τα μετέπειτα δύσκολα χρόνια να ορθοποδήσουν, μέσα στο εχθρικό αυτό περιβάλλον των αδελφών της μητέρας Ελλάδος.

Ο επίσημος κόσμος του Ελληνικού κράτους, του ίδιου που διαχειρίστηκε την ήττα του εκστρατευτικού σώματος στη Μικρά Ασία, δυστυχώς διαπνεόταν από αντιπροσφυγικό πνεύμα και ομιλούμε για αδελφούς πρόσφυγες.

Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα της καθημερινής του Γεωργίου Βλάχου 17 Αυγούστου 1922:

«Το αίμα της Ελλάδος δεν ρέει εις τα φλέβας της δια να χύνεται στην απωτάτην Μικρασία»...

Οι σημερινές γενιές 100 χρόνια μετά δεν έχουν τα βιώματα των ανθρώπων του ξεριζωμού.

Ωστόσο το βιωμένο αυτό τραύμα έγινε πολιτισμικό τραύμα, δηλαδή δεν βασίζεται στην εμπειρία, αλλά στη μετάδοσή του, στην πολιτισμική αναπαραγωγή του, μέσα από τις αφηγήσεις των πρωταγωνιστών ή των απογόνων της 2^{ης} (όσοι είναι ακόμη εν ζωή) και αυτής της 3^{ης} γενιάς.

Γι' αυτό το λόγο δεν αφορά μόνο τους πρόσφυγες ή τους απογόνους τους, αφορά την αίσθηση του παρελθόντος, που έχει η εθνική συνείδηση και το συλλογικό ΕΜΕΙΣ και όχι το καταστροφικό ΕΓΩ.

Ως απόγονος 3^{ης} γενιάς, από τη πλευρά της μητέρας μου, με καταγωγή του παππού μου από το Τσανάκαλε - τα σημερινά Δαρδανέλια - και της γιαγιά μου από την Αρχαία Τροία, θα προσπαθήσω μέσα στα στενά περιθώρια αυτού του περιληπτικού πονήματος, με την ευκαιρία συμπλήρωσης των 100 ετών, από την σφαγή και τον ξεριζωμό των προγόνων μας, να θυμίσω αυτή την αιματηρή και τραγική εκείνη περίοδο στη συλλογική μας μνήμη, όχι για δάκρυα και αφορισμούς, αλλά για εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων και προβληματισμό.

Πριν αναφερθώ στα γεγονότα, έθεσα πρώτα στον εαυτόν μου δυο ερωτήματα.

- **Η λήθη τελικά είναι η καταστροφή της μνήμης; Φοβάμαι πως Ναι.**
- **Τελικά, έχουμε διδαχθεί από τα λάθη μας, ως λαός; Φοβάμαι πως όχι.**

Σύμφωνα με τον Μέγα Βασίλειο:

«Μνήμη είναι να διατηρείς αυτό που ξέρεις. Ανάμνηση είναι να ανακαλείς στη μνήμη αυτό που πέρασε»

Εισαγωγή

Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 ο Ελληνισμός υποτάχθηκε, αλλά δεν ξεριζώθηκε.

Έμεινε, υποδουλωμένος έστω, στις προγονικές εστίες του. Ζούσε και δρούσε στα ίδια εδάφη που επί αιώνες θαυματουργούσε.

Πάντα οι Έλληνες ήσαν ένας λαός χωρίς σύνορα. Ζωτικός χώρος τους ήταν κυρίως το Αιγαίο.

Τόσο οι δυτικές όσο και οι ανατολικές ακτές του ήσαν αείποτε ελληνικές. Ομοίως και η μικρασιατική ενδοχώρα.

Ακόμη και στην Άγκυρα υπήρχε ισχυρή ελληνική κοινότητα. Άλλοι χώροι δράσης του Ελληνισμού ήσαν οι ακτές του Ευξείνου και οι νευραλγικές, από συγκοινωνιακή άποψη, περιοχές της Βαλκανικής.

Η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, είναι η μεγαλύτερη εθνική συμφορά στην ιστορία του νεωτέρου Ελληνισμού. Κι αυτό, γιατί αποτέλεσε την ταφόπλακα στο όνειρο της «Μεγάλης Ιδέας» που προσέβλεπε στην επανένωση όλων των εδαφών που κατοικούνταν από αρχαιοτάτων χρόνων από Έλληνες.

Κυρίως όμως, επειδή ξεριζώθηκε οριστικά η μακραίωνη ελληνική παρουσία στην περιοχή, με τον πιο δραματικό τρόπο.

Την μεγάλη αυτή συμφορά συνθέτουν, εκτός των άλλων, η κατάρρευση του Μικρασιατικού Μετώπου, η πυρπόληση της Σμύρνης από τους Τούρκους, όπου είχαν συρρεύσει και πολλοί Έλληνες από τις γειτονικές περιοχές, και οι σφαγές, λεηλασίες και άλλες φρικαλεότητες εις βάρος των Ελλήνων και των Αρμενίων χριστιανών, στη Σμύρνη και στις πόλεις και τα χωριά που ανακαταλαμβάνονταν από τον τουρκικό στρατό.

Οι μαρτυρικές πορείες των αιχμαλώτων και των ομήρων προς το εσωτερικό της Ανατολής, η εξόντωση εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων και Αρμενίων και η εκδίωξη των υπολοίπων από τις πατρογονικές εστίες τους, χωρίς τις περιουσίες τους, από το μικρασιατικό έδαφος και προ πάντων το ξεριζώμα του Ελληνισμού από την Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη.

Η Μικρασιατική Καταστροφή, δεν είναι ένα γεγονός που προέκυψε ξαφνικά, αλλά ήταν αποτέλεσμα χρόνιων διεργασιών στις οποίες συμμετείχαν και αλληλεπιδρούσαν αρκετοί παράγοντες. Ήταν αποτέλεσμα αντικειμενικών δυσκολιών, λαθών, αντικρουόμενων συμφερόντων, ενίοτε και μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων και παθών.

Πριν λοιπόν, θελήσει κάποιος να διερευνήσει το ιστορικό γεγονός «Μικρασιατική Καταστροφή», θα πρέπει να ερευνήσει σε βάθος χρόνου ότι προηγήθηκε μέχρι την τελική πτώση και να αναζητήσει τα πραγματικά αίτια, γιατί μια επιδερμική ανάγνωση και εστίαση μόνο στα δραματικά γεγονότα που συνέβησαν τις 3-4 τελευταίες μέρες του ελληνισμού στην Μικρά Ασία, ίσως οδηγήσει και σε λάθος συμπεράσματα.

Είναι αλήθεια και σχεδόν καθολικά αποδεκτός ο εορτασμός των νικηφόρων επετείων και των σελίδων δόξης του έθνους, οι οποίες διατηρούν ζωντανό το φρόνημα, το ηθικό, την συνοχή, την αλληλεγγύη, την φιλοδοξία τα οράματα του λαού μας και στερούν τη λήθη να τις επισκιάσει και να τις σβήσει από τη συλλογική μας μνήμη.

Όμως τίθεται - ενδεχομένως - και ένα άλλο ερώτημα πρέπει να εορτάζονται, να μνημονεύονται ή να αναμοχλεύονται και να συντηρούνται στην εθνική μνήμη ακόμη και οι εθνικές καταστροφές;

Προσωπικά θα απαντούσα ότι, κατά μείζονα λόγο οι εθνικές ήττες δεν πρέπει να λησμονούνται, υπό την προϋπόθεση όμως ότι, η μνήμη τους θα αποτελεί εργαλείο αποκτήσεως ιστορικής εμπειρίας και εφελκυστήρα βελτιώσεως της εθνικής σκέψεως και δράσεως.

Οι εθνικές καταστροφές δεν πρέπει να προσφέρονται για συναισθηματικές σπασμωδικές αντιδράσεις, για αφυχολόγητες εθνικές εκρήξεις, αλλά για ψύχραιμες αντικειμενικές αναλύσεις, εξαγωγή χρησίμων συμπερασμάτων και τρόπους συγκροτημένης πολυεπίπεδης δράσεως, προκειμένου να εκπληρούνται αποτελεσματικά τα εκάστοτε εθνικά μας θέματα.

Ο κύριος σκοπός του πονήματος αυτού είναι να τονίσουμε ιδιαίτερος και να υπενθυμίσουμε τα γεγονότα της δραματικής εκείνης περιόδου των διωγμών και του ξεριζωμού των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από τον «επιτήδειο ουδέτερο» την Τουρκία. Σε καμία περίπτωση να ξύσει πληγές, ούτε να καταλογίσει πολιτικές ή στρατιωτικές ευθύνες, αυτές έχουν καταγραφεί από τα ίδια τα γεγονότα, τα τραγικά αποτελέσματα και τις μαρτυρίες των πρωταγωνιστών στα ιστορικά βιβλία της περιόδου αυτής, αλλά και σε πολλά παρόμοια πονήματα.

Σύντομη ανασκόπηση των τραγικών γεγονότων

Σύμφωνα λοιπόν με το Προεδρικό Διάταγμα 304 του 2001 (Φ.Ε.Κ 207/τ.Α/21-9-2001) καθιερώθηκε η 14η Σεπτεμβρίου ως ημέρα τιμής και μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το τουρκικό κράτος και έχει καθοριστεί με κάθε λεπτομέρεια το περιεχόμενο και ο τρόπος οργάνωσης των εκδηλώσεων για την ημέρα αυτή.

Η Μικρασιατική εκστρατεία ξεκίνησε με όραμα ως έπος, σαν αυτό των Βαλκανικών Πολέμων και υλοποίησης της «μεγάλης ιδέας», αλλά κατέληξε ως τραγωδία.

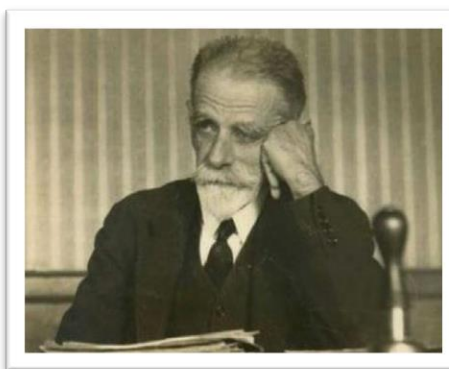
Το μεγάλο αυτό άλμα έπεσε στο κενό γιατί υπήρξε έλλειψη μεγάλης και ορθής Στρατηγικής, γιατί τόσο ο Βενιζέλος όσο και οι αντίπαλοί του που τον διαδέχθηκαν πίστεψαν πως ο πόλεμος κερδίζεται στα χαρτιά.

Όντως με την συνθήκη των Σεβρών (Στις 28 Ιουλίου του 1920) ,η οποία ήταν άκρως καταδικαστική για την Τουρκία, κερδίσαμε και μάλιστα θριαμβευτικά, όμως δεν είχαμε κερδίσει τον πόλεμο.

Τελικώς η μικρασιατική εκστρατεία δεν ήταν ένας περίπατος, όπως πίστεψαν ορισμένοι, αλλά ένας τροχός και πολύχρονος πόλεμος, ουσιαστικά μια προέκταση του Α'.Π.Π.

Ας δούμε όμως συνοπτικώς τα γεγονότα αυτής της εκστρατείας, η οποία δεν ήταν «πάλεμα για μια καινούργια γέννα» κα-

Εικόνα 1 Κωστής Παλαμάς

τά τον Κωστή Παλαμά, αλλά δυστυχώς μια «έκτρωση» ή μάλλον «έκτρωμα» κατά τον Σαράντο Καργάκο, επειδή εξ αρχής έγινε με όρους ήττας και όχι νίκης και αυτό είναι ευθύνη των υποτιθέμενων συμμάχων μας, οι οποίοι δεν μας αγάπησαν ποτέ.

Εικόνα 2 Σαρ. Καργάκος

Χρονολόγιο των γεγονότων:

Προηγήθέντα γεγονότα από το 1912 έως τι 1919.

Η δεκαετία 1912 – 1922 αποτελεί μία από τις πλέον σημαντικές περιόδους της νεότερης ιστορίας μας, λόγω των συμπυκνωμένων και σημαντικών σε έκταση και βάθος αλληλένδετων γεγονότων, των οποίων οι επιπτώσεις και αποτελέσματα επηρέασαν και επηρεάζουν ακόμη την πατρίδα μας. Η περίοδος αυτή κυριαρχείται από την λεγόμενη «Μεγάλη Ιδέα» που αποσκοπούσε στην ενσωμάτωση του συνόλου των ελληνικών πληθυσμών στον εθνικό κορμό και την ανασύσταση του πυρήνα του Βυζαντινού χώρου υπό την μορφή ενός εθνικού ελληνικού κράτους.

Γ. ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ (1880-1909)

3. ΑΠΟ ΤΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΓΟΥΔΙ (1893-1909)

Μπακάλης Κώστας : history-logotexnia.blogspot.com

Η επανάσταση των Νεότουρκων του 1908 με την εθνικιστική και ωμή πολιτική τους έναντι των θρησκευτικών μειονοτήτων, εξομάλυνε τις υπαρκτές αντιθέσεις μεταξύ των βαλκανικών κρατών και ώθησε στην σύμπραξη και συνεργασία Βουλγαρίας, Σερβίας, Ελλάδος και Μαυροβουνίου για την εκδίωξη της Τουρκίας από το ευρωπαϊκό έδαφος.

Στο εσωτερικό της χώρας μας, η κακοδιοίκηση, η διαφθορά, η αυθαιρεσία και η αναποφασιστικότητα του πολιτικού συστήματος, οδήγησαν στην πολιτική εκτροπή του στρατιωτικού πραξικοπήματος στο Γουδί, το οποίο όμως έτυχε της λαϊκής συμπαράστασης.

Η πρόσκληση του Στρατιωτικού Συνδέσμου προς τον Ε. Βενιζέλο και το ανορθωτικό έργο του τελευταίου, από το 1910, σε όλους τους τομείς της κρατικής μηχανής και ιδιαίτερα στον τομέα του εξοπλισμού των Ε.Δ., σε

σύντομο χρονικό διάστημα, προετοίμασε επιτυχώς την χώρα για τους επελθόντες Βαλκανικούς πολέμους του 1912 – 1913.

Εκμεταλλευθέντες την δυσχερή θέση της Τουρκίας λόγω του Ιταλοτουρκικού πολέμου του 1911, οι Βαλκάνιοι σύμμαχοι κήρυξαν διαδοχικά τον πόλεμο κατά της Τουρκίας, τον Οκτώβριο του 1912.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα απελευθερώνονται η Δυτική Μακεδονία με την Θεσσαλονίκη, ολόκληρη η Ήπειρος και οι νήσοι του Αιγαίου.

Τις μοναδικές στιγμές που ζει ο ελληνισμός, συνταράσσει η δολοφονία του έμπειρου πολιτικά βασιλέως Γεωργίου του Α΄, τον οποίον διαδέχεται ο πρωτότοκος υιός του Κωνσταντίνος Α΄.

Εικόνα 4 Δολοφονία Γεωργίου Α΄

Εικόνα 3 Διάδοχος Κων/νος

Το έπος του Α΄ Βαλκανικού πολέμου οδηγεί την ηττημένη Τουρκία στην σύναψη της Συνθήκης του Λονδίνου, τον Μάιο του 1913, η οποία με τις ασάφειες των όρων της, στις ο-

ποίες συνετέλεσαν τα συμφέροντα των Μ. Δυνάμεων, προκάλεσε σημαντική διάσταση απόψεων ως προς την συνοριακή διευθέτηση μεταξύ Βουλγαρίας - Ελλάδος και Σερβίας.

Συνθήκη Λονδίνου Μάιος 1913

Η Βουλγαρική ταυτόχρονη επίθεση κατά της Ελλάδος και Σερβίας, σήμανε την έναρξη του νικηφόρου Β' Βαλκανικού πολέμου ο οποίος διήρκεσε μόλις ένα μήνα αλλά υπήρξε σφοδρός και φονικός. Να σας θυμίσω ότι μόνο οι απώλειες της τριήμερου μάχης Κιλκίς – Λαχανά ανήλθαν στις 8828.

Μάχη Κιλκίς 19- 21/6/1913

Οι Τούρκοι εκμεταλλευθέντες την κατάσταση, κατέλαβαν την Αδριανούπολη, ενώ οι Ρουμάνοι εισέβαλαν στην Βουλγαρία, δίχως αντίσταση και προήλυναν προς την Σόφια. Στις 18 Ιουλίου 1913 (συνθήκη Βουκουρεστίου;) επήλθε ανακωχή μεταξύ των αντιμαχομένων.

Με την συνθήκη του Βουκουρεστίου, τα σύνορα πλέον έφθαναν στις εκβολές του Νέστου, ενώ στα βόρεια, η συνοριακή γραμμή άρχιζε ανάμεσα στο Μοναστήρι και την Φλώρινα, περνούσε νότια από την Γευγελή και κατέληγε ΒΑ της Δράμας. Η Συνθήκη δεν καθόριζε την τύχη των νήσων του Α. Αιγαίου και της Β. Ηπείρου, ενώ μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες του ελληνισμού παρέμεναν εκτός της επικράτειας.

Εν τούτοις σε δέκα μήνες η έκταση του κράτους διπλασιάστηκε από 63.211 τ.χ. σε 120.308 τ. χ. Η δημοφιλία τόσο του Ε. Βενιζέλου, όσο και του Βασιλέως Κωνσταντίνου είχε φθάσει στο απόγειό της, ενώ η οριστική ρήξη μεταξύ τους πλησίαζε. Η περίοδος αυτή θεωρείται σταθμός στην ομοψυχία του ελληνικού λαού γενικότερα, Η Συνθήκη των Αθηνών, τον Νοέμβριο του 1913, μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας ρύθμιζε

Συνθήκη Αθηνών

τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, αν και στους όρους της δεν είχε συμπεριληφθεί το ζήτημα των νήσων του Αιγαίου, καθώς και η οριστική οριοθέτηση της Ηπείρου. Μετά την αντίδραση των Ελλήνων της Β. Ηπείρου και την κήρυξη της αυτονομίας της, επετεύχθη έμμεσος δι-

ακανονισμός με την Σύμβαση (17 (4) Μαΐου) της Κέρκυρας αλλά στο ζήτημα των νήσων του Αιγαίου, η Τουρκία διεκδικούσε και πάλι την κυριαρχία τους.

Την ειρήνη που τόσο είχε ανάγκη η χώρα μας, προκειμένου να ενσωματώσει τα απελευθερωθέντα εδάφη και να συνεχίσει την προσπάθεια εσωτερικής α-

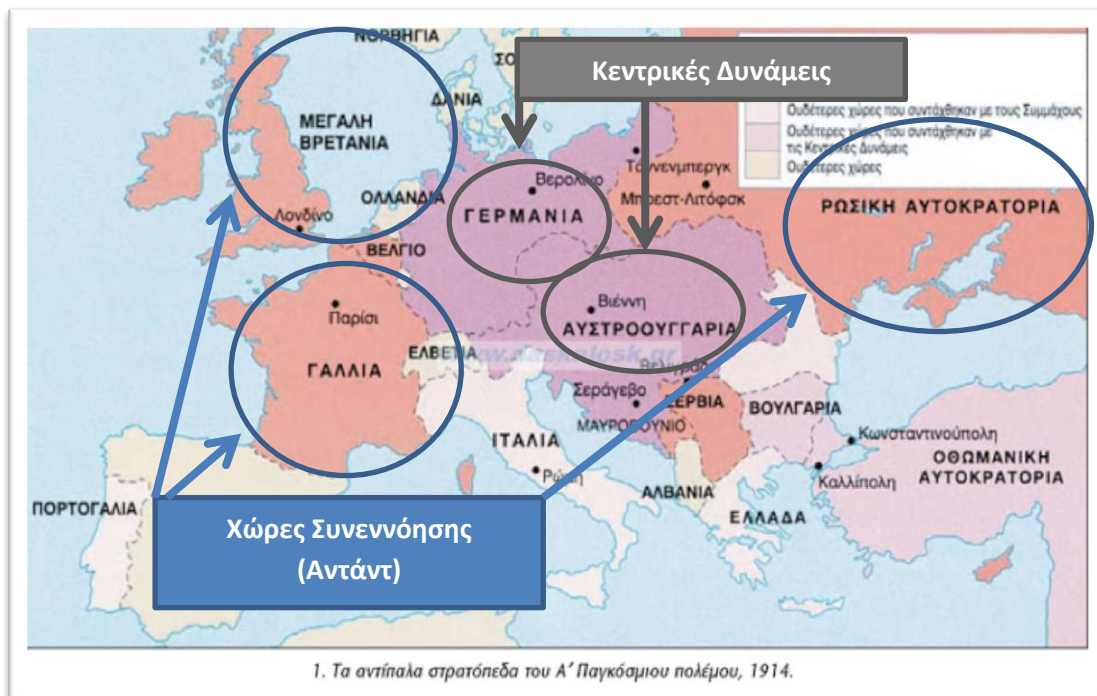
Σύμβαση Κέρκυρας

ρότητα (Γερμανία, Αυστροουγγαρία).

νορθώσεως και οργανώσεως, έμελλε να διακόψει ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τον Ιούλιο του 1914.

Ο Βενιζέλος πίστευε ότι η στρατιωτική εμπλοκή της χώρας στο πλευρό **των χωρών της Συνεννόησης**, γνωστής και ως Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία έχοντας στο πλευρό τους την Ιταλία, Ιαπωνία και τις Η.Π.Α), θα εξασφάλιζε τα εθνικά συμφέροντα, σε αντίθεση με τον Βασιλέα Κωνσταντίνο ο οποίος επεδίωκε μία ευμενή για τις **Κεντρικές Δυνάμεις** ουδετε-

Η διάσταση αυτή των απόψεων η οποία επέφερε διγλωσσία στο εξωτερικό, πολιτική αδράνεια και μη λήψη αποφάσεων, σε ένα φλεγόμενο διεθνές περιβάλλον, θα επέφερε μοιραία δυσμενείς επιπτώσεις για την χώρα.

Τον Νοέμβριο του 1914 η Τουρκία εξήλθε στον πόλεμο **με τις Κεντρικές Δυνάμεις** και στις αρχές του 1915 οι δυνάμεις της Αντάντ ζήτησαν την συνδρομή της Ελλάδος στην σχεδιαζόμενη επίθεση στα Στενά των Δαρδανελίων.

Την επιθυμία για σύμπραξη του Βενιζέλου αντέκρουε το Γενικό Επιτελείο και ο Βασιλεύς Κωνσταντίνος, αντιπροτείνοντας κατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως μέσω Θράκης.

Μετά τις πρώτες συμμαχικές αποτυχίες στην Καλλίπολη, η απόβαση στρατευμάτων της Αντάντ στην Θεσσαλονίκη, χωρίς την άδεια της ελληνικής κυβερνήσεως και το άνοιγμα του Μακεδονικού μετώπου από τις Δυνάμεις αυτές, βρήκε και πάλι τον Βενιζέλο να συντάσσεται και να τις στηρίζει, ενώ τον Κωνσταντίνο να επιμένει στην ουδετερότητα.

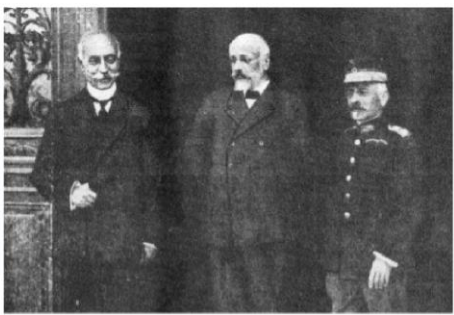
Τα αποτελέσματα της διχογνωμίας αυτής υπήρξαν οδυνηρά.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα υπήρξαν αλληπάλληλες εναλλαγές κυβερνήσεων, ενώ τα πολιτικά μηνύματα προς το εξωτερικό χαρακτηρίζονταν από αντιφατικότητα και ανακολουθία.

Η χώρα έζησε στιγμές επιβολής τελεσιγραφικών συμμαχικών όρων και επιβολής στρατιωτικού νόμου στην Θεσσαλονίκη. Καταλήψεως εθνικών εδαφών από γερμανοβουλγαρικές δυνάμεις και συλλήψεως από αυτές επιστρατευμένων ελληνικών δυνάμεων στην Α. Μακεδονία.

Σχηματισμού προσωρινής κυβέρνησης στην Θεσσαλονίκη (τριανδρία Βενιζέλου, Κουντουριώτη, Δαγκλή), με ανεξάρτητη πολιτική, συγκροτήσεως παρακρατικών οργανώσεων επιστράτων, πολιορκίας και καταλήψεως του κράτους των Αθηνών από τον συμμαχικό στόλο και εξώσεως του Βασιλέως και του Διαδόχου κατ' απαίτηση των συμμάχων, καθώς και κατάληψη της Α. Μακεδονίας από τους Βουλγάρους οι οποίοι προέβησαν σε διώξεις, εκτελέσεις και βιασμούς σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού.

Θεσσαλονίκη

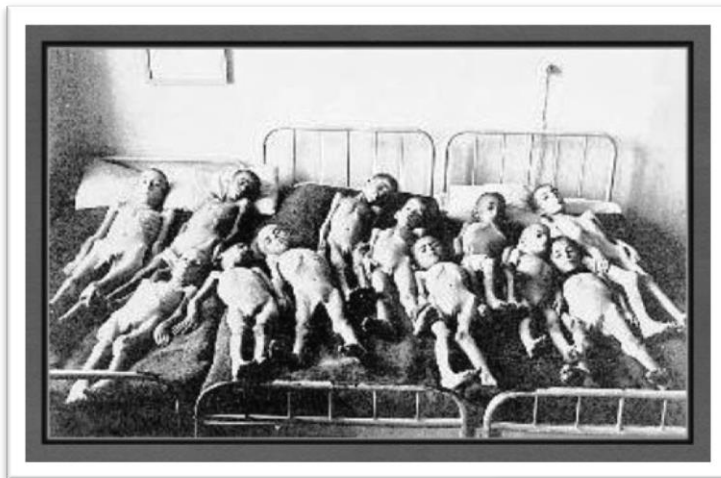
26 Σεπ. 1916: Βενιζέλος σχηματίζει προσωρινή κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη

- Τριανδρία: Ελ. Βενιζέλος, Παν. Δαγκλής, Π. Κουντουριώτης
- επισπεύδει έξοδο Ελλάδος στον πόλεμο με πλευρά Αντάντ.
- 10 Νοεμ. 1916. Τριανδρία κηρύσσει πόλεμο εναντίον Βουλγαρίας και Γερμανίας

ΔΕΜΟΓΡΑΦΟΥ ΜΑΡΙΑ ΓΕ 02
20

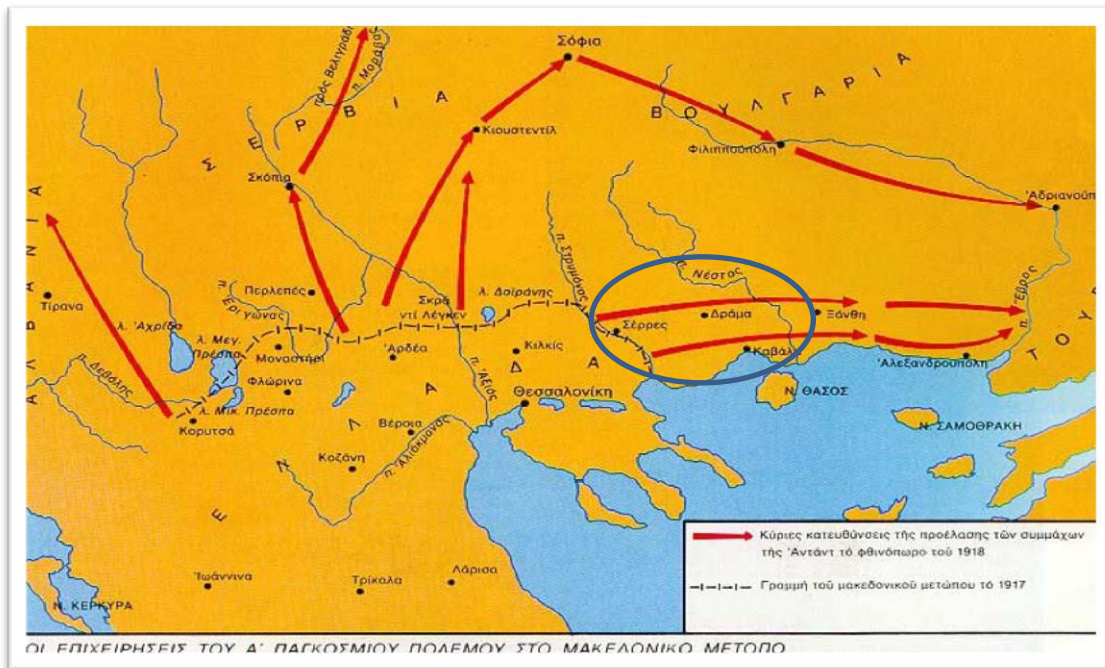

Στο εσωτερικό ο πληθυσμός του λεκανοπεδίου Αττικής αντιμετώπισε το φάσμα της αστίας, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος αναθεμάτισε τον Βενιζέλο, ο οποίος όταν με την βοήθεια των συμμάχων σχημάτισε κυβέρνηση στην Αθήνα τον Ιούνιο του 1917, προέβη σε μαζικές απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων, απελάσεις πολιτικών, αποστρατείες στρατιωτικών, καθώς και τιμωρίες δικαστικών και ιερών.

Από το 1917 ο ανασυγκροτημένος ελληνικός στρατός συμμα-

τείχε επιτυχώς στις επιχειρήσεις με τις υπόλοιπες συμμαχικές δυνάμεις και κατέλαβε την Α. Θράκη, τις Σέρρες, την Καβάλα, την Δράμα και ολόκληρη την Α. Μακεδονία, ενώ ο στόλος μας κατέπλευσε στην Κωνσταντινούπολη με τους Συμμάχους, υπό τους πανηγυρισμούς των Ελλήνων της Πόλης.

Τον Οκτώβριο του 1918 έληξε ο Α' Π.Π.

Από τον Ιανουάριο έως τον Μάρτιο του 1919, οι σύμμαχοι συνέδραμαν την προσπάθεια των Λευκών κατά των Μπολσεβίκων στην σημερινή Ουκρανία, με την συμμετοχή δύο μεραρχιών του ελληνικού στρατού.

Η συνδρομή υπήρξε ανεπιτυχής, με σημαντικές ελληνικές απώλειες (400 νεκροί και 7.000 τραυματίες), ο Βενιζέλος δέχθηκε επικρίσεις για την εν λόγω συμμετοχή η οποία

ενδεχομένως συνετέλεσε στους διωγμούς των μπολσεβίκων κατά των ελληνικών κοινοτήτων της περιοχής αυτής και αργότερα στην αμέριστη συνδρομή τους στον Κεμάλ. Μετά την σύναψη της ανακωχής του Μούδρου, η οποία έθετε την Οθωμανική

1 ανακωχή του Μούδρου

Οκτώβριος 1918:

- Συνθηκολόγηση του σουλτάνου
- Η Οθωμανική αυτοκρατορία υπό την κατοχή των δυνάμεων της Αντάντ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ (LA "GRANDE IDÉE")

■ Royaume de Grèce, 1913 ■ Territoires revendiqués

Αυτοκρατορία στο έλεος των συμμάχων, τα Στενά και η Κωνσταντινούπολη κατελήφθησαν από τις δυνάμεις της Αντάντ.

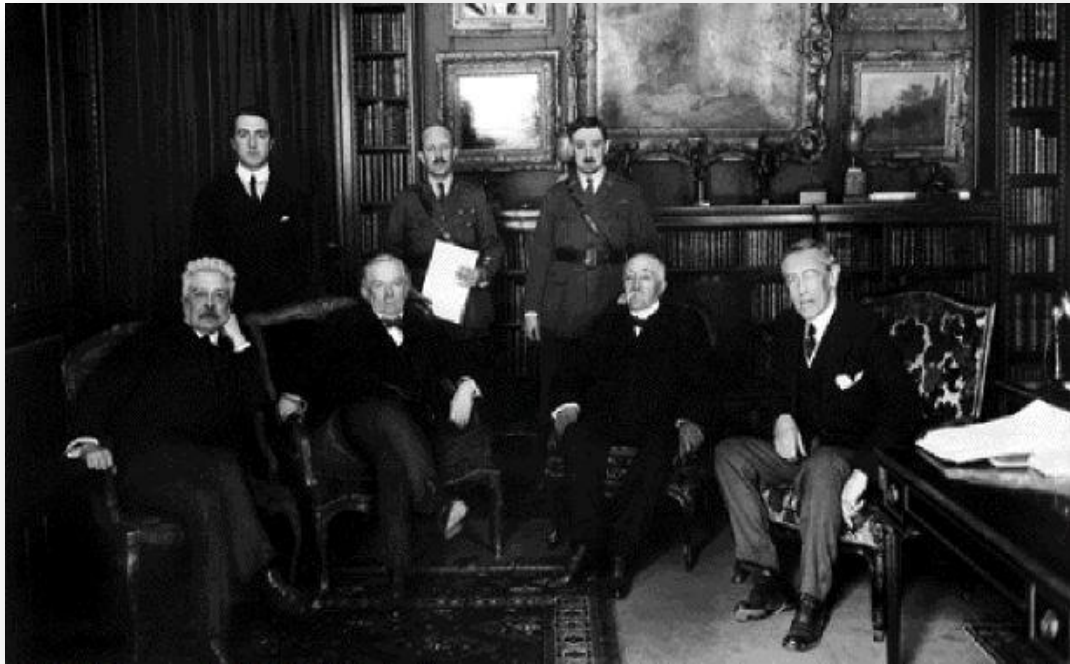
Οι συμμαχίες

- Κεντρικές Δυνάμεις
- Εγκάρδια Συνεννόηση
- Ουδέτερες χώρες

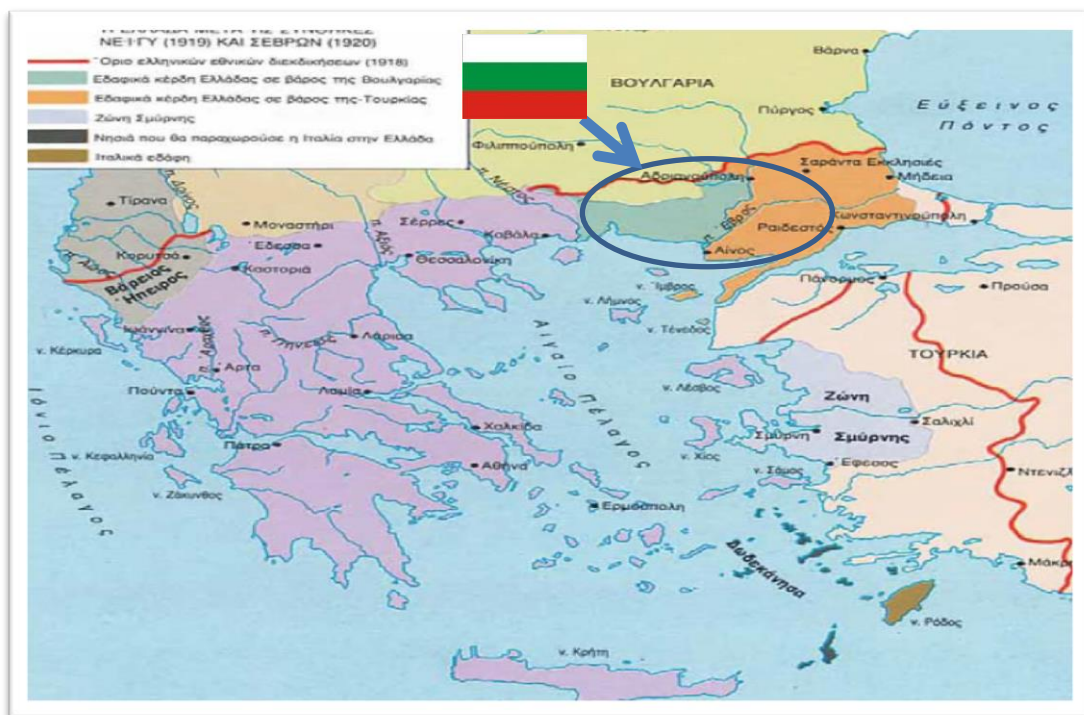
Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ρωσική Αυτοκρατορία, Ιταλία

- οι Κεντρικές Δυνάμεις ή Τριπλή Συμμαχία > Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Ιταλία
- η Αντάντ > Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.

Ενώ ένας μεγάλος διπλωματικός αγώνας άρχιζε στην Συνδιάσκεψη ειρήνης των Παρισίων, τον Ιανουάριο του 1919.

Με την συνθήκη του Νεϊγύ τον Νοέμβριο του 1919, η *Ανατολική Μακεδονία και η Δυτική Θράκη παρεδόθησαν στην Ελλάδα, ενώ το μόνο που κατόρθωσαν οι Βούλγαροι ήταν η διασφάλιση ελεύθερης εμπορικής ζώνης στην Αλεξανδρούπολη.

Γεγονότα από το 1919 έως το 1922

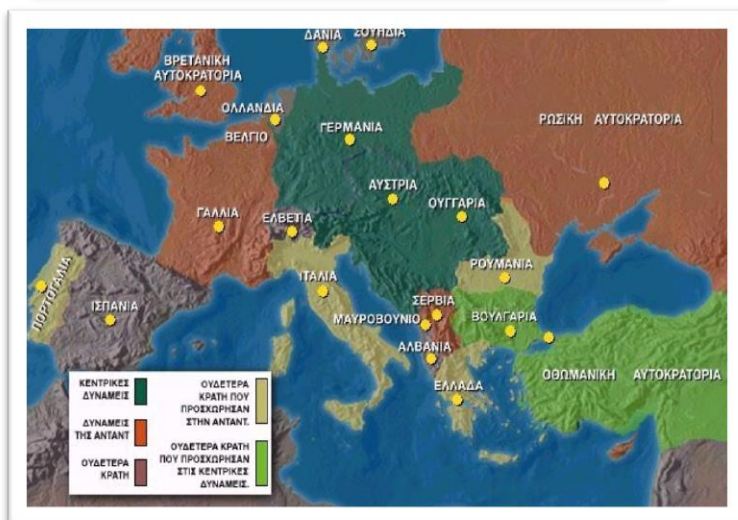
Μετά τον Α΄ Π.Π., η μη αναστρέψιμη κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έθεσε στις Μεγάλες Δυνάμεις το μείζον θέμα της διαχείρισης και διανομής των εδαφών της.

Το Δόγμα της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του 19^{ου} αιώνας είχε παρέλθει οριστικά, αφού εν τω μεταξύ η γερμανική οικονομική βοήθεια ενίσχυσε την αλαζονεία και τον εθνικισμό των Νεοτούρκων.

Ενώ η Ρωσική επανάσταση απομάκρυνε την Ρωσία από την Αντάντ.

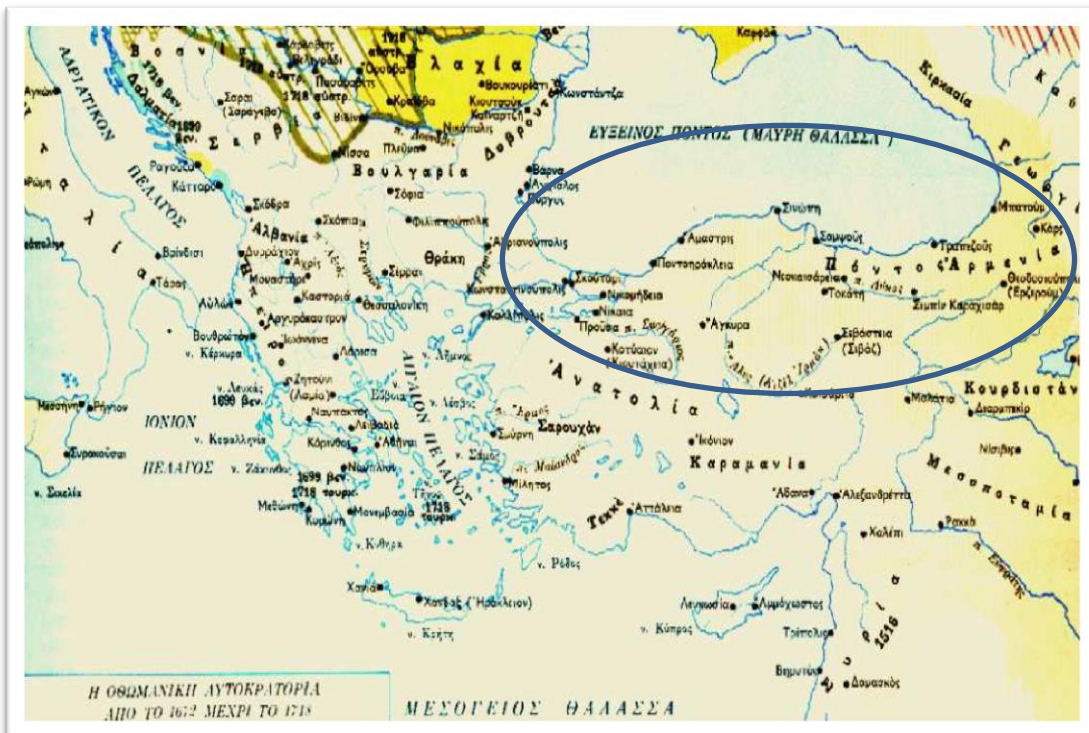

Συνεπώς η ελληνοτουρκική σύγκρουση στην Μ. Ασία θα πρέπει να προσεγγίζεται μάλλον στα πλαίσια της ευρύτερης πολιτικής των Μ. Δυνάμεων, στην Εγγύς Ανατολή, παρά ως διμερές θέμα.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνας, οι διώξεις αυτές κατά των ελλήνων, αρμενίων και άλλων μειονοτήτων, είχαν ενταθεί λόγω της απώλειας οθωμανικών εδαφών.

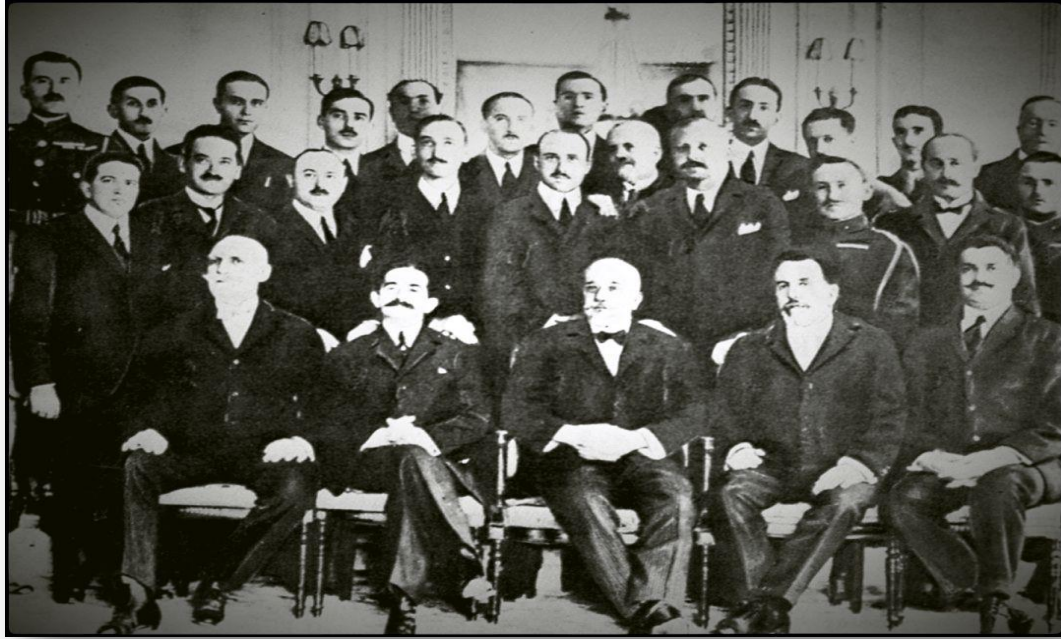

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνας οι εθνικιστές Νεότουρκοι και η επικράτηση του Δόγματος του Παντουρκισμού, οδήγησαν στην βίαιη προσπάθεια εξοθωμανισμού και εκτουρκισμού των μειονοτήτων.

Η συρρίκνωση της Αυτοκρατορίας, μετά τον Α' Βαλκανικό πόλεμο διόγκωσε την απροκάλυπτη πλέον εχθρότητα και τους διωγμούς προς τις μειονότητες, οι οποίες σημειωτέον ήταν ανεπτυγμένες και ακμάζουσες οικονομικά και εμπορικά.

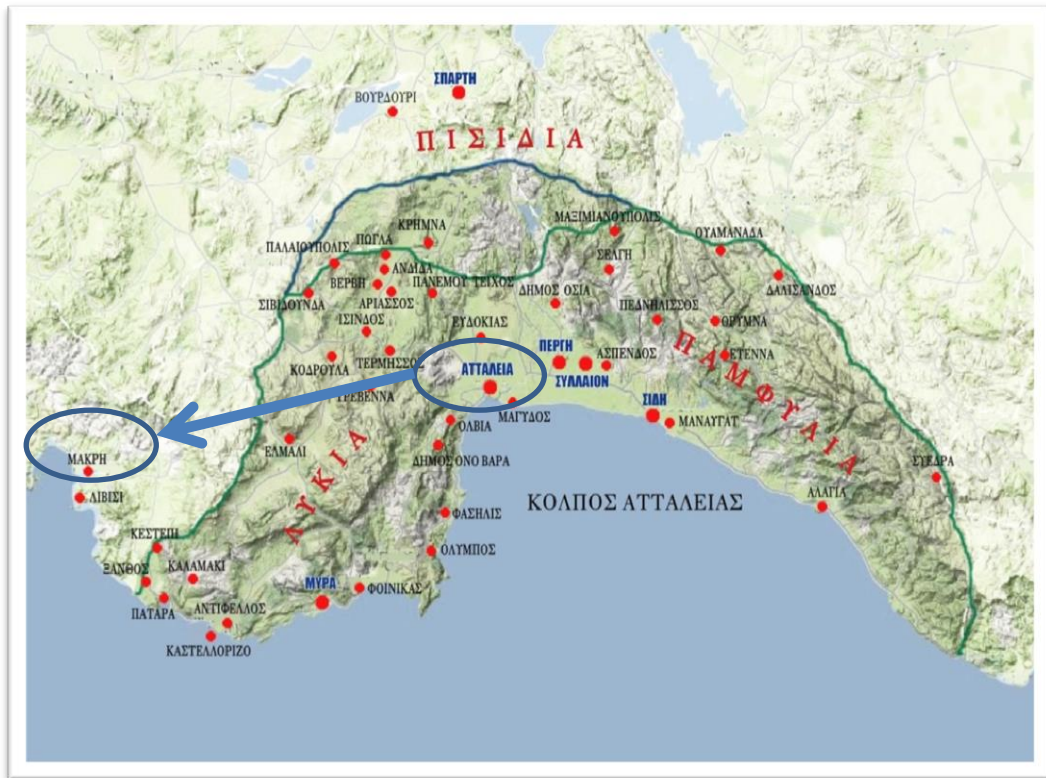
Ο ελληνισμός της Μ. Ασίας αριθμούσε περί τα 2.500.000 κατοίκους (ειδικότερα στην Σμύρνη έναντι συνολικού πληθυσμού 360.000 κατοίκων, το ελληνικό στοιχείο ανήρχετο σε 220.000).

Στην πραγματικότητα η απόφαση αυτή υπήρξε αποτέλεσμα ενδοσυμμαχικών συγκρούσεων, ως προς την διανομή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφού η Αγγλία και Γαλλία επεδίωκαν τον περιορισμό της επεκτάσεως των Ιταλών στην Μ. Ασία και συγχρόνως επεδίωκαν εμπορικά και ενεργειακά οφέλη στη ευρύτερη περιοχή.

Οι Ιταλοί μετά τον ιταλοτουρκικό πόλεμο και την κατάληψη των Δωδεκανήσων εγκαινίασαν μία εξαιρετικά φιλόδοξη μεσογειακή πολιτική.

Κατέχοντας ήδη την Αττάλεια, η Ιταλία επεκτείνεται στην Μάκρη την Αλικαρνασσό, ενώ απαιτούσε να πάρει την Σμύρνη, το Ικόνιο, τα Άδανα και την Μερσίνα.

Η κομμουνιστική Ρωσία εγκατέλειψε προσωρινά την διαχρονική πολιτική της χώρας ως προς τα στενά και την Μεσόγειο και απετέλεσε τον βασικό χρηματοδότη του Κεμάλ, προσπαθώντας να ακυρώσει την διείσδυση των Δυτικών Δυνάμεων.

Η Αγγλία δεν επιθυμούσε την επικράτηση του Κεμάλ ο οποίος με συνεργάτη του την Ρωσία θα ανέτρεπε τα Βρετανικά συμφέροντα στην Μ. Ανατολή και στα πετρέλαια της Μοσούλης.

Οι Η.Π.Α. οι οποίες δεν επιθυμούσαν την προνομακική σύναψη συμφωνιών αποικιακού τύπου, των ευρωπαϊκών δυνάμεων, δια του Προέδρου Ουίλσον, είχαν εκφράσει την υποστήριξη προς τα ελληνικά δίκαια.

Η Γερμανία * η οποία υπήρξε ο κύριος υποστηρικτής της Τουρκίας και ασκούσε το πλέον ολοκληρωμένο ανατολικό πρόγραμμα, δεν επηρέαζε πλέον άμεσα τις εξελίξεις, λόγω της ήττας του Α'Π.Π..

Στην Σμύρνη οργανώθηκαν τουρκικές διαδηλώσεις, με προκηρύξεις και διανομές όπλων, με πρωτοστάτες Ιταλούς αξιωματικούς, που καλούσαν τους Τούρκους της πόλεως σε αντίσταση.

Την απόβαση του ελληνικού στρατού, την 2^η Μαΐου του 1919, ακολούθησαν πυροβολισμοί κατά Ελλήνων στρατιωτών και ανταπόδοση πυρών, σε συνοικίες της Σμύρνης, με 73 συνολικά νεκρούς και πολλούς τραυματίες.

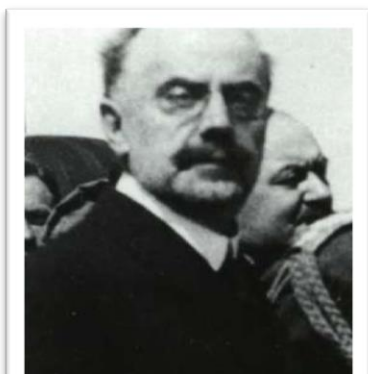

Οι εξελίξεις αυτές μείωσαν το κύρος της Ελλάδος, ως εντολοδόχου δυνάμεως και ενίσχυσαν την ανθελληνική προπαγάνδα των Τούρκων εθνικιστών.

Έως το τέλος του 1919, η ελληνική προέλαση προς Ανατολάς έφθασε σε βάθος 120 χλμ. περίπου, ενώ οι διαρκώς ενισχυόμενες 5 μεραρχίες, δημιούργησαν την Στρατιά της Μ. Ασίας, την διοίκηση της οποίας ανέλαβε ο Στρατηγός Λ. Παρασκευόπουλος τον Φεβρουάριο του 1920.

Εικόνα 5 Λ. Παρασκευόπουλος

Εικόνα 6 Αριστείδης Στεργιάδης

Παράλληλα εγκαταστάθηκε ελληνική πολιτική διοίκηση στην Σμύρνη υπό τον Ύπατο Αρμοστή Αριστείδα Στεργιάδη, μία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα.

Τα ελληνικά στρατεύματα αντιμετώπιζαν τον τουρκικό ανταρτοπόλεμο ο οποίος ενισχύετο από τους Ιταλούς, ενώ η ιταλική ζώνη κατοχής στην οποία οι ελληνικές δυνάμεις δεν

ηδύναντο να εισέλθουν αποτελούσε βάση για επιθετικές ανταρτικές τουρκικές εξορμήσεις.

Από τον Μάιο του μάλ άρχισε να οργανώνων ξένων δυνάμεων λήνων, στις ανατολικές σχηματισθείσα επανα-Άγκυρας, δεν αναγνώρι- και ο Κεμάλ κατέστησε ότι αυτός αποτελούσε

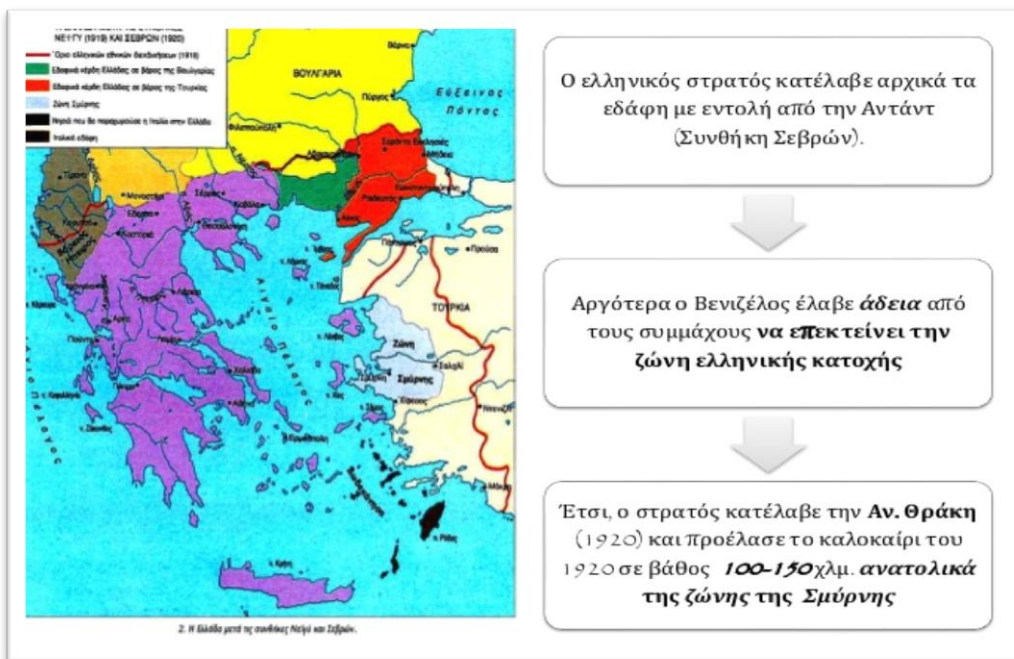
Εικόνα 8 Τζαφέρ Ταγιάρ

Εικόνα 7 Κεμάλ

1919, ο Μουσταφά Κε- νει την αντίδραση κατά και κυρίως κατά των Ελ- τουρκικές επαρχίες. Η στατική κυβέρνηση της ζε πλέον τον Σουλτάνο σαφές στους συμμάχους την πραγματική πηγή ε- ξουσίας της Τουρκίας. Έως τον Ιούλιο του 1920, ο ελληνικός στρατός με την άδεια των συμμάχων, έφθασε σε βάθος 150 χλμ., ενώ ελληνικές στρα- τωτικές δυνάμεις προω-

θήθηκαν στην Α. Θράκη και αφού κατέστειλαν το τουρκικό κίνημα αντιστάσεως του Τζαφέρ Ταγιάρ Πασά, έφθασαν έως τα περίχωρα της Κωνσταντινουπόλεως.

Στις αρχές Αυγούστου του 1920, στις Σέβρες της Γαλλίας, υπεγράφη η ομώνυμη συνθήκη ειρήνης, οι όροι της οποίας αποτελούσαν μέγα επίτευγμα για την Ελλάδα.

Ολόκληρη η Α. Θράκη μέχρι αποστάσεως 30 χλμ. από την Κωνσταντινούπολη περιήρητο στην πλήρη εθνική κυριαρχία.

Η Ελλάς ανέλαμβανε την διοίκηση της περιοχής Σμύρνης και της ενδοχώρας της επί πενταετία, υπό την Οθωμανική υψηλή κυριαρχία. Προεβλέπετο η ίδρυση τοπικού κοινοβουλίου, με αντιπροσώπευση όλων των μειονοτήτων, το οποίο μετά την πενταετία θα η- δύνατο με πλειοψηφικό ψήφισμα να ζητήσει την ένωση της περιοχής με την Ελλάδα.

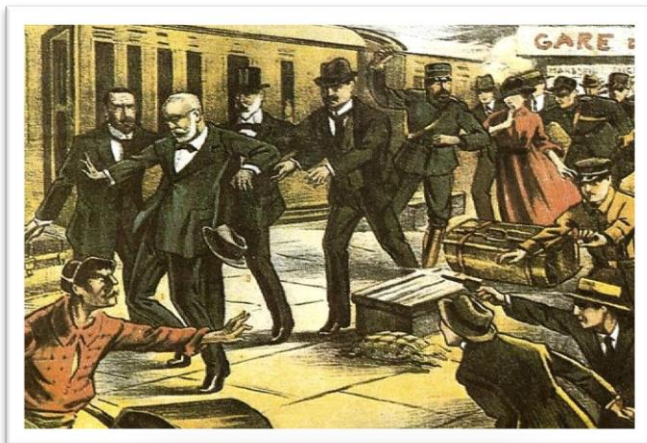
Τέλος η Οθωμανική Αυτοκρατορία ανεγνώριζε τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα στις νήσους Λήμνος, Λέσβος, Χίος, και Σάμος, ενώ παραχωρούσε τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος.

Το πρόβλημα ήταν ότι την Συνθήκη υπέγραψε η άνευ πραγματικής εξουσίας σουλτανική κυβέρνηση, ενώ την επομένη, Γάλλοι και Ιταλοί προσέτρεξαν στον Κεμάλ για να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους έναντι των Βρετανών.

Η Ελλάδα μετά τις συνθήκες Νείγυ και Σεβρών

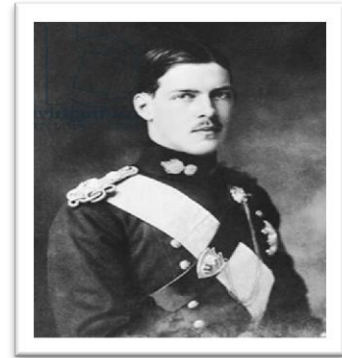

Η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου στη Γαλλία, δύο ημέρες μετά την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών, από δύο Έλληνες αξιωματικούς (Κυριάκης, Τσερέπης), οι πράξεις αντεκδικήσεως των βενιζελικών στην Αθήνα, με πλέον επιφανές θύμα τους τον Ίωνα Δραγούμη.

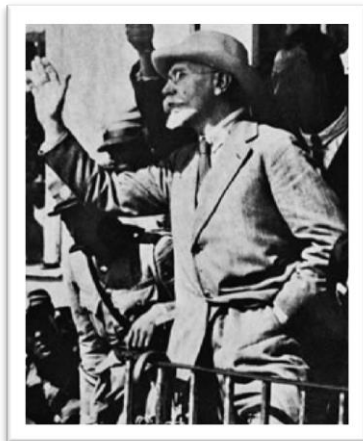

Ο θάνατος λόγω τραύματος του Βασιλέως Αλεξάνδρου

Εικόνα 9 Αλέξανδρος

που δημιούργησε θέμα διαδοχής, συσώρευσαν βαριά σύννεφα για τις προγραμματισμένες εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις αρχές Νοεμβρίου του 1920.

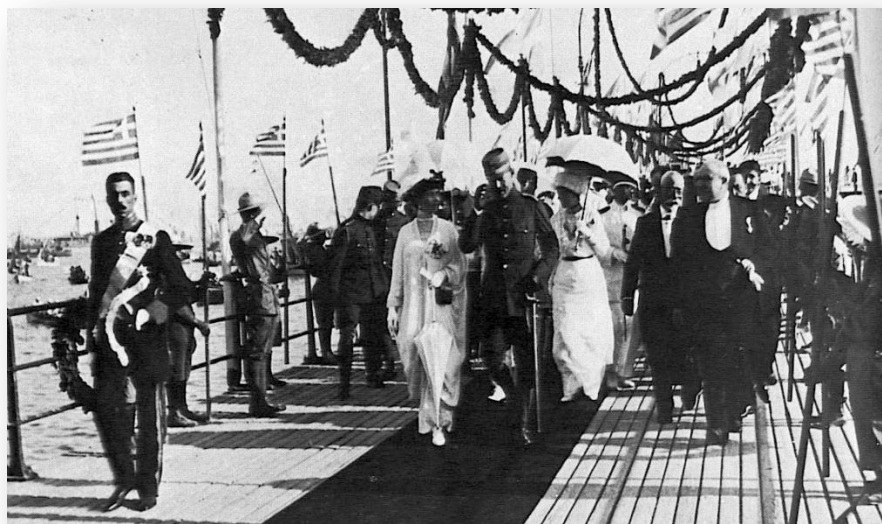
Η διαρκής επιστράτευση της κοινωνίας από το 1912.

Οι αυ-

Η επιστροφή του Κωνσταντίνου τον Δεκέμβριο του 1920, προσέφερε το τυπικό άλλοθι στους συμμάχους για την αποδέσμευσή τους από την Συνθήκη των Σεβρών αλλά και για την ανάκληση όλων των πιστώσεων που είχαν χορηγήσει στη χώρα, με συνέπεια τον οικονομικό αποκλεισμό της.

Το Λαϊκό φιλοβασιλικό κόμμα ως κυβέρνηση προέβη σε απολύσεις στην δημόσια διοίκηση και κυρίως στον στρατό, τον οποίο αποδυνάμωσε από εμπειροπόλεμα στελέχη, ενώ νέος αρχιστράτηγος ορίστηκε ο Αναστάσιος Παπούλας ο οποίος ανέλαβε την διεύθυνση των επιχειρήσεων στην Μ. Ασία.

Εικόνα 10 Αναστάσιος Παπούλας

Το γεγονός της αλλαγής του διεθνούς περιβάλλοντος, λόγω της φιλοτουρκικής στροφής Γαλλίας, Ιταλίας, Ρωσίας και Η.Π.Α., καθώς και οι προεκλογικές καταγγελίες της πολιτικής του Βενιζέλου από το Λαϊκό κόμμα, δεν το εμπόδισε όταν έγινε κυβέρνηση να ακολουθήσει την ίδια πολιτική στην Μ. Ασία.

Ενώ είχαν ήδη αρχίσει οι διεργασίες για αναθεώρηση της Συνθήκης των Σεβρών, ο Πρωθυπουργός Δ. Γούναρης αποσπά ομόφωνο ψήφισμα της Βουλής ότι ουδεμία υποχώρηση θα γίνει δεκτή και η εφαρμογή της εν λόγω Συνθήκης θα επιβληθεί με τα όπλα. Τον Φεβρουάριο του 1921, στην συνδιάσκεψη του Λονδίνου, η οποία εξέταζε την κατάσταση στην Ανατολή, προσκλήθηκαν για πρώτη φορά εκπρόσωποι των Τούρκων εθνικιστών, οι οποίοι αφού απέρριψαν τις συμμαχικές συμβιβαστικές προτάσεις, προχώρησαν σε μυστικές συναντήσεις με τους Γάλλους και τους Ιταλούς.

Ενώ είχαν ήδη αρχίσει οι διεργασίες για αναθεώρηση της Συνθήκης των Σεβρών, ο Πρωθυπουργός Δ. Γούναρης αποσπά ομόφωνο ψήφισμα της Βουλής ότι ουδεμία υποχώρηση θα γίνει δεκτή και η εφαρμογή της εν λόγω Συνθήκης θα επιβληθεί με τα όπλα.

Εικόνα 11 Δημήτριος Γούναρης

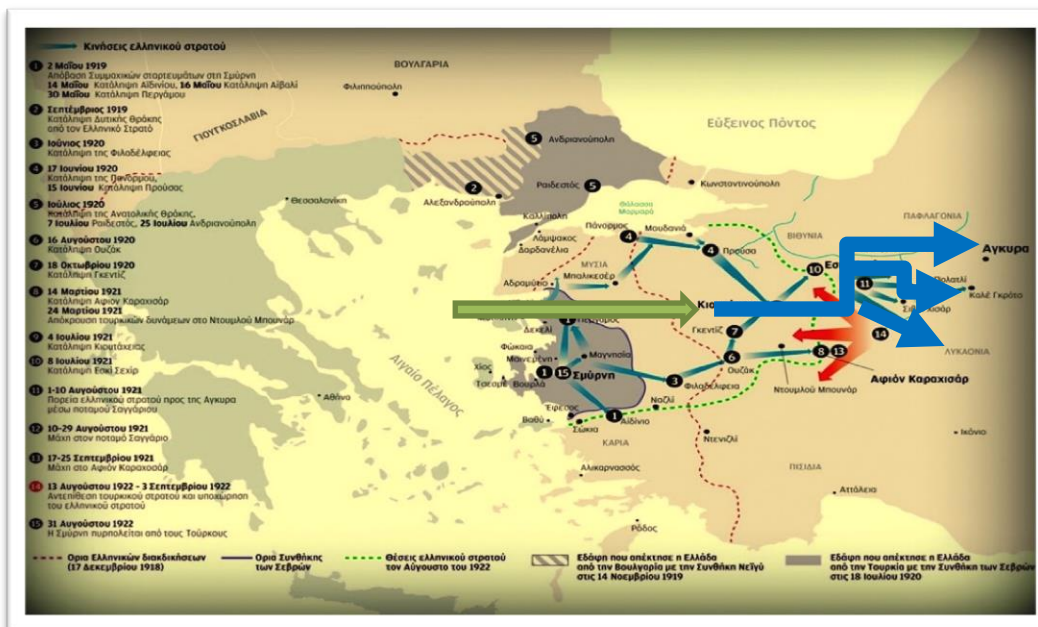
Βάσει συμφωνιών που υπέγραψαν οι δύο αυτές χώρες, με τους κεμαλιστές, θα απέσυραν τα στρατεύματά τους, με αντάλλαγμα την κατοχύρωση συμφερόντων τους στην περιοχή. Κατά την ίδια περίοδο ευοδώθηκαν οι επαφές των Τούρκων εθνικιστών με την Σοβιετική Ένωση, η οποία ενισχύει πλέον με πολλούς τρόπους τον πολεμικό αγώνα των Τούρκων. Το διπλωματικό αδιέξοδο της διασκέψεως του Λονδίνου και η de facto αναγνώριση του κεμαλικού συστήματος οδήγησαν σε ανάληψη επιθετικής πρωτοβουλίας του ελληνικού στρατού για την κατάληψη δύο κρίσιμων συγκοινωνιακών κόμβων, **(Δ108)** του Εσκή Σεχίρ στον βορρά και του Αφιόν Καραχισάρ στο νότο.

Η μη

επιτυχής έκβαση των επιχειρήσεων, τον Μάρτιο του 1921, δημιούργησε κυβερνητική κρίση ενώ παράλληλα η διεθνής κοινότητα προετοίμαζε νέα ειρηνευτική διάσκεψη με πιθανό στόχο την τελική εκκένωση της Μ. Ασίας από τον ελληνικό στρατό. Με δεδομένη την ελληνική βούληση για μη εγκατάλειψη της Μ. Ασίας, η ηγεσία απεφάσισε πολεμική δράση ευρείας κλίμακος για επίτευξη αποφασιστικής νίκης κατά των Τούρκων, προκειμένου να αποκτήσει διαπραγματευτικό πλεονέκτημα.

Η επίθεση εκδηλώθηκε στις 25 Ιουνίου του 1921 σε όλο το μήκος του μετώπου και υπήρξε επιτυχής, με αποτέλεσμα οι Τουρκικές δυνάμεις να υποχωρήσουν πέρα από τον ποταμό Σαγγάριο, με βαριές απώλειες. Παρά την επιτυχία του ελέγχου της σιδηροδρομικής γραμμής Εσκή Σεχίρ – Αφίον Καραχισάρ, την ελληνική ηγεσία προβλημάτιζε το γεγονός ότι η υποχώρηση και ανασύνταξη του κεμαλικού στρατού πέρα από τον Σαγγάριο, θα συνιστούσε διαρκή απειλή.

Για

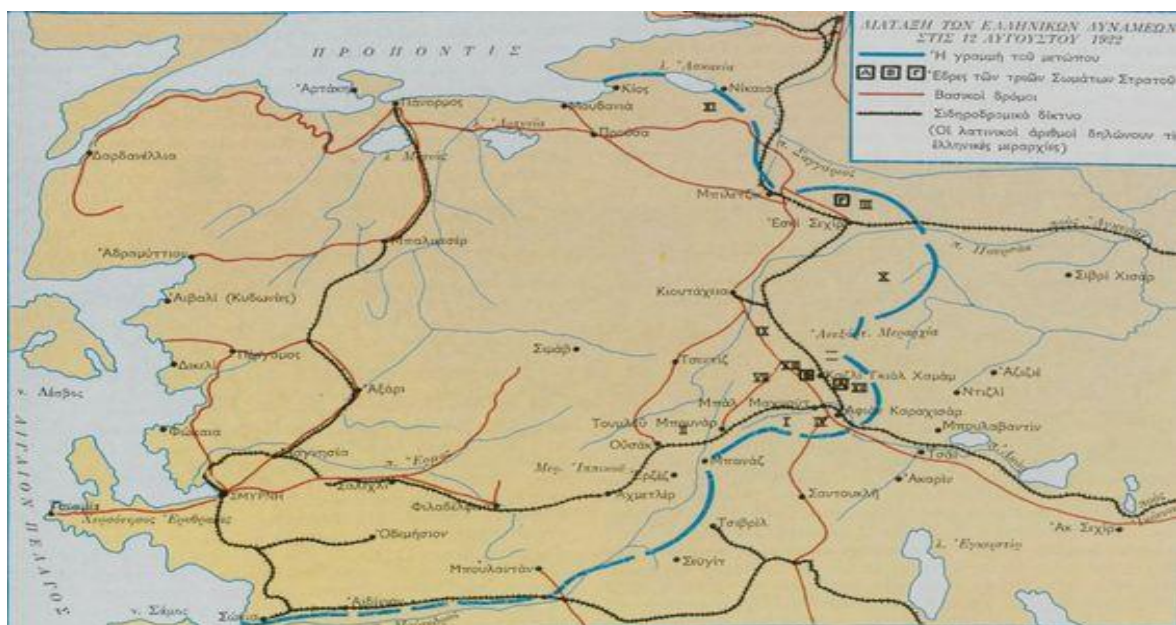
ΤΟΝ

λόγο αυτό στις (*) 15 Ιουλίου του 1921, αποφασίσθηκε η προέλαση προς την Άγκυρα, με σκοπό την κατάληψη της πρωτεύουσας των εθνικιστών, την καταστροφή των βάσεων ανεφοδιασμού των και την τελική ανασύνταξη στην κύρια γραμμή άμυνας Εσκή Σεχίρ – Αφιόν Καραχισάρ.

Κατά τις επικές μάχες περί τον ποταμό Σαγγάριο καθ' όλο τον Αύγουστο του 1921, οι ελληνικές δυνάμεις επέτυχαν πύρρειο νίκη αλλά η πορεία προς την Άγκυρα είχε ανακοπεί οριστικά.

Αν και ο τακτικός σκοπός της καταλήψεως της σιδηροδρομικής γραμμής Εσκή Σεχίρ – Αφιόν Καραχισάρ είχε επιτευχθεί, ο στρατηγικός σκοπός της καταστροφής του κεμαλικού στρατού μέσω αποφασιστικής μάχης και η σύναψη ειρήνης είχε αποτύχει. Αντιθέτως είχε αρχίσει να αποφέρει καρπούς η στρατηγική εξουθενώσεως που εφήρμοσε ο Κεμάλ ο οποίος επεδίωξε την μεγαλύτερη δυνατή επιμήκυνση των γραμμών επικοινωνίας και ανεφοδιασμού του ελληνικού στρατού και τελικά την εξάντλησή του.

Οι Τούρκοι παρέμειναν πέρα από τον Σαγγάριο, ενώ η ελληνική γραμμή του μετώπου σταθεροποιήθηκε ανάμεσα στην Κίο, στο Εσκή Σεχίρ, στο Αφίον Καραχισάρ και στον ποταμό Μαιάνδρο, σε συνολικό μήκος 700 περίπου χλμ.

Οι Τούρκοι πλέον ανεφοδιάζοντο απρόσκοπτα με σημαντικές ποσότητες Γαλλικού και Σοβιετικού στρατιωτικού υλικού.

Η αποτελέσματος των επιχειρήσεων έφθιρε διαρκώς το ηθικό και την πειθαρχία των ελληνικών δυνάμεων.

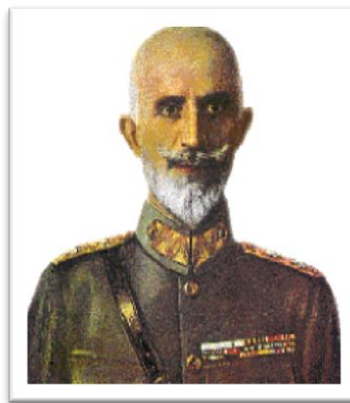
Στην πτώση του ηθικού συνέτεινε καθοριστικά η πολιτική κομματικοποίηση του στρατεύματος, καθώς και η πολύχρωμη προπαγάνδα, που είχε αναπτυχθεί στις τάξεις του. Ήταν φυσικό επακόλουθο να υπάρξουν φαινόμενα ηττοπάθειας, απροθυμίας, και εκτεταμένης λιποταξίας η οποία ενίοτε επέφερε και λεηλασίες.

Τα έξοδα συντηρήσεως των επιχειρήσεων οδήγησαν στην διχοτόμηση του νομίσματος, σε

συνεχείς κυβερνητικές αλλαγές και στην αντικατάσταση του Αρχιστρατήγου Α. Παπούλα από τον Στρατηγό Γ. Χατζηανέστη.

Εικόνα 13Α. Παπούλας

Εικόνα 12 Γ. Χατζηανέστης

Από την 13^η Αυγούστου του 1922 άρχισε η τουρκική επίθεση από το Αφίον Καραχισάρ. Ο ελληνικός στρατός με χαμηλό ηθικό άρχισε να υποχωρεί άτακτα προς το Αιγαίο, ενώ τον ακολουθούσαν πλήθη προσφύγων.

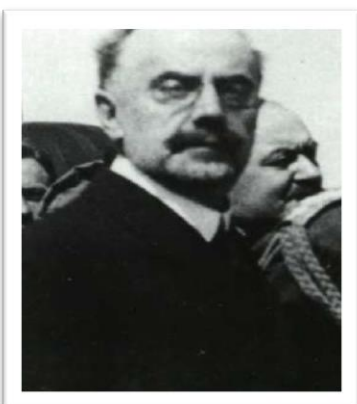

Σημαντικό μέρος του Α' και Β' Σώματος Στρατού αιχμαλωτίσθηκε. Στον βόρειο τομέα το Γ' Σώμα Στρατού υποχώρησε με σχετική τάξη προς τα λιμάνια Πανόρμου και Κυζίκου, όπου επιβιβάστηκε σε πλοία που το μετέφεραν στην Ελλάδα.

Η διάσπαση του μετώπου γέμισε με ανησυχία τους κατοίκους της Σμύρνης, οι οποίοι έβλεπαν κύματα χιλιάδων προσφύγων να καταφθάνουν από το εσωτερικό και ολοένα αυξανόμενο αριθμό πολεμικών πλοίων των Μ. Δυνάμεων να καταπλέουν για την προστασία των μελών των ξένων παροικιών.

Η ανησυχία μετετράπη σε πανικό όταν οι κάτοικοι αντίκρισαν στις 26 Αυγούστου 1922, τα υπολείμματα του ελληνικού στρατού να συγκεντρώνονται στην χερσόνησο της Ερυθραίας, έτοιμα να εγκαταλείψουν την Μ. Ασία.

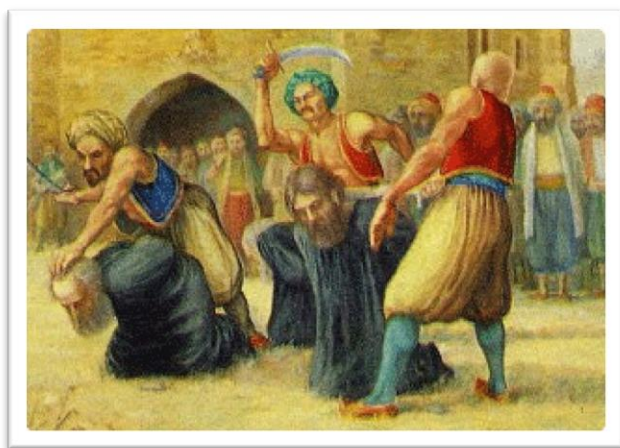
Εικόνα 15 Στεργιάδης

Την ίδια ημέρα έσπευσε να εγκαταλείψει την Σμύρνη ο Ύπατος Αρμοστής Στεργιάδης.

Στις 27 Αυγούστου τα τουρκικά στρατεύματα εισήλθαν στην πόλη και εγκαταστάθηκε τουρκική Διοίκηση υπό τον Νουρεντίν Πασά.

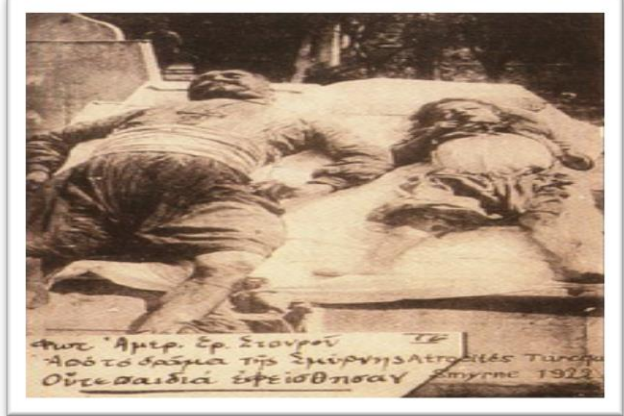
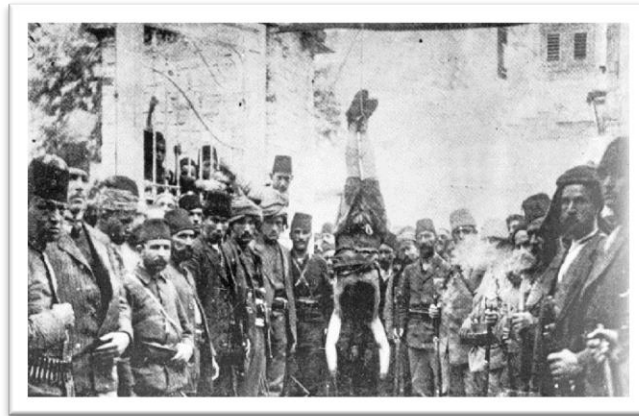

Εικόνα 14 Νουρεντίν Πασάς

Η πρώτη πράξη του οποίου ήταν να παραδώσει στον όγλο τον Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο και αρκετά μέλη της Δημογεροντίας της πόλης, οι οποίοι κατακρεουργήθηκαν αφού υπέστησαν προηγουμένως φρικτά βασανιστήρια.

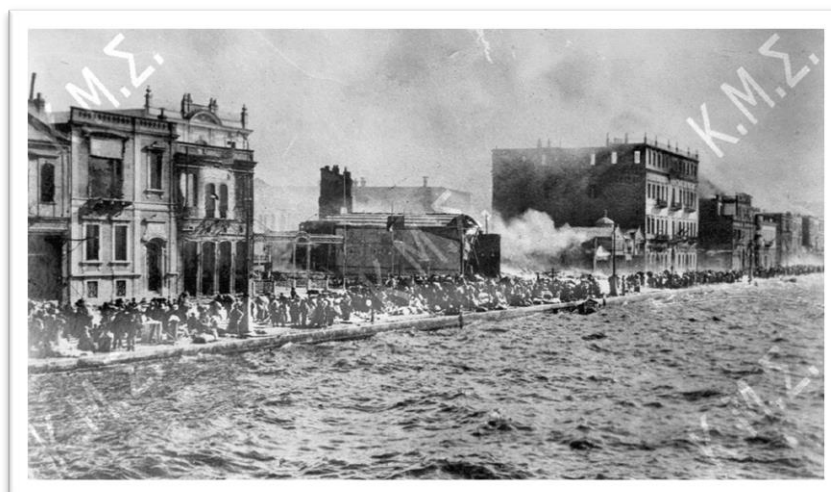
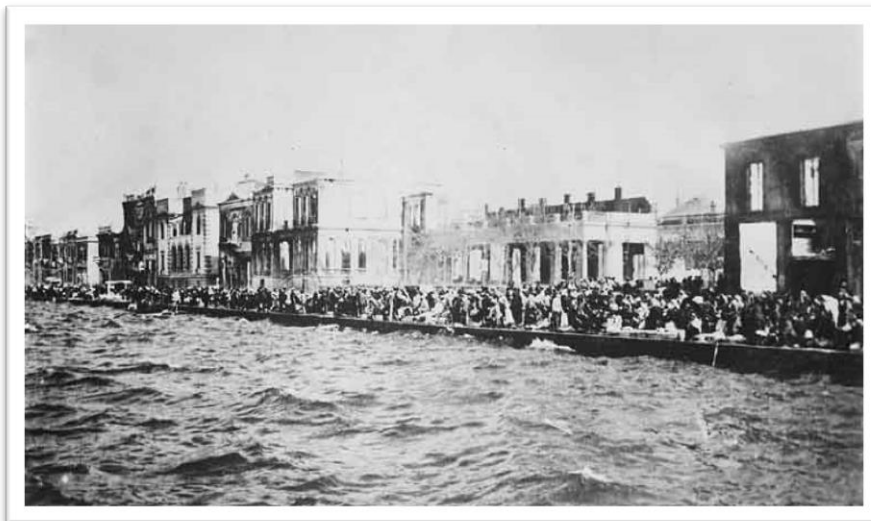
Το ίδιο βράδυ της 27^{ης} Αυγούστου οι Τούρκοι κάτοικοι πρώτα και εν συνεχεία οι στρατιώτες άρχισαν σφαγές και λεηλασίες που κράτησαν αρκετές ημέρες και στην διάρκεια των οποίων τουλάχιστον 10.000 Έλληνες έχασαν την ζωή τους.

Το απόγευμα της 31^{ης} Αυγούστου εκδηλώθηκε πυρκαγιά, η οποία σύμφωνα με ελληνικές μαρτυρίες, ανεξάρτητες πηγές καθώς και Αμερικανούς αυτόπτες μάρτυρες, προκλήθηκε από προμελετημένη και συντονισμένη ενέργεια του τουρκικού στρατού. Κανένα μέτρο δεν έλαβαν οι αρχές για την κατάσβεσή της αλλά αντιθέτως οι στρατιώτες εμπόδιζαν δυναμικά την προσπάθεια των κατοίκων να απομακρυνθούν.

Οτιδήποτε θύμιζε Ελλάδα έπρεπε να καταστραφεί. Η φωτιά εμείνετο σε ολόκληρη τη πόλη και χιλιάδες κάτοικοι μαζεμένοι στην προκουμαία προσπαθούσαν να εγκαταλείψουν απελπισμένοι την Σμύρνη με κάθε μέσον, υπό τα απαθή βλέμματα των ξένων πολεμικών πλοίων, χάνοντας την ζωή τους μαζικά.

Έως την 17^η Σεπτεμβρίου του 1922, όλοι οι χριστιανοί της Σμύρνης Έλληνες και Αρμένιοι είχαν εγκαταλείψει την πόλη, ενώ χιλιάδες Έλληνες άνδρες μεταφέρθηκαν στην Ανατολία ως όμηροι. Από τους 459 ιερείς της επαρχίας Σμύρνης, οι 347 θανατώθηκαν, από τις 46 εκκλησίες της Σμύρνης, διασώθηκαν 3, ενώ 2000 εκκλησίες της Μ. Ασίας και 800 στην Θράκη, που λεηλατήθηκαν μετετράπησαν σε τεμένη, αποθήκες ή στάβλους.

Εικόνα 17 Στυλ. Γονατάς

Το κίνημα των Συνταγματαρχών Νικολάου Πλαστήρα και του Στυλιανού Γονατά, τον Σεπτέμβριο του 1922, οδήγησε στην παραίτηση της κυβέρνησης, την απομάκρυνση του Βασιλέως Κωνσταντίνου υπέρ του Διαδόχου Γεωργίου του Β', την διάλυση της Βουλής.

Εικόνα 16 Νικ. Πλαστήρας

Εικόνα 19 Κων/νος Α΄

Εικόνα 18 Γεώργιος Β΄

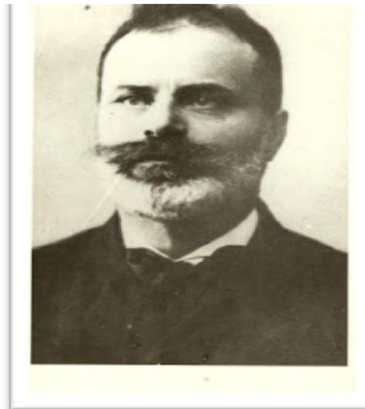
Την άμεση ενίσχυση του στρατού της Θράκης και στην αμφιβόλου αξιοπιστίας δίκη και καταδίκη σε θάνατο των έξι πρωταίων της ήττας (Δ. Γούναρη, Π. Πρωτοπαλάδακη, Ν. Θεοτόκη, Γ. Μπαλτατζή, Ν. Στράτου και Γ. Χαντζηανέστη).

Εικόνα 22 Δ. Γούναρης

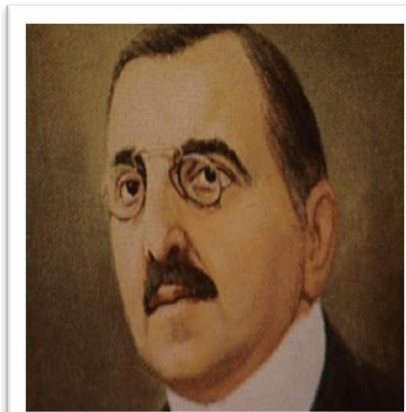
Εικόνα 21 Π. Πρωτοπαπαδάκης

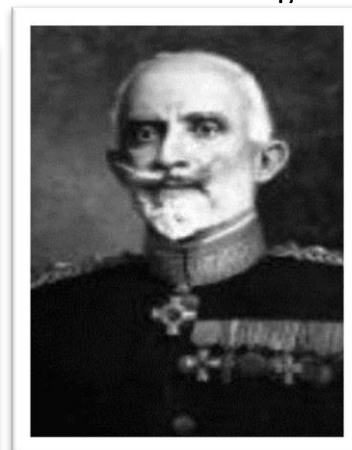
Εικόνα 20 Ν. Θεοτόκης

Εικόνα 25 Γ. Μπαλτατζής

Εικόνα 24 Ν. Στράτος

Εικόνα 23 Γ. Χατζηανέστης

Ποντιακό Αντάρτικο

Θα αποτελούσε παράλειψη η μη αναφορά στο κεφάλαιο του Ποντιακού αντάρτικου, που διήρκεσε από το 1914 έως το 1924.

Αν και υπήρχαν ένοπλες ομάδες Ποντίων από τις αρχές του 19^{ου} αιώνας, η συστηματική ένοπλη αντίστασή τους αρχίζει από το 1914, όταν πολλοί φυγόστρατοι και λιποτάκτες Πόντιοι του τουρκικού στρατού, κατέφυγαν στα βουνά προκειμένου να αποφύγουν τα τάγματα εργασίας που είχαν συσταθεί με σκοπό την σωματική και ψυχική τους εξόντωση, μετά τις τουρκικές αποτυχίες των Βαλκανικών πολέμων.

Η συγκρότηση πολυμελών ανταρτικών ομάδων, σε μεγάλους αριθμούς λαμβάνει χώρα από το 1916, ως εσχάτη λύση απελπισίας, αφού την περίοδο αυτή ευρίσκετο σε πλήρη εξέλιξη η συστηματική εξόντωση πλέον των 353.000 Ελλήνων του Πόντου.

Βεβαίως θα χρειαζόταν ειδική διάλεξη για να απαριθμήσει κανείς τον μεγάλο κατάλογο των οπλαρχηγών που έγιναν φόβος και τρόμος των Τούρκων, με τις σκληρές μάχες, τις παράτολμες καταδρομικές επιχειρήσεις, τις μεγάλες απώλειες του εχθρού και τις πράξεις αυτοθυσίας τους. Σημαντικό και το έργο ιεραρχών της περιοχής που συνέδραμαν ενεργά των υπέρ πάντων αγώνα.

το 1919 έως και την καταστροφή της Σμύρνης, ιδρύθηκε και λειτούργησε η «Συμπολιτεία του Πόντου», στην δύσβατη οροσειρά του Τοπ Τσαμ, στα Δυτικά, με περισσότερους από 4000 μαχητές και χιλιάδες αμάχους. Ενδεικτικά, την άνοιξη του 1921, περί τις 15.000 συνολικά πεινασμένοι άνδρες με υψηλό φρόνημα, στελέχωναν τα ένοπλα ποντιακά σώματα ενώ στα πυροβόλα και πολυβόλα του τουρκικού στρατού αντέτασσαν με επιτυχία αλλά ντουφέκια με λιγοστά πολεμοφόδια.

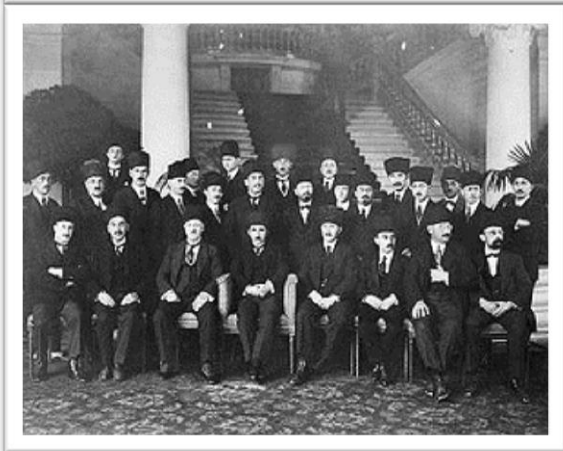
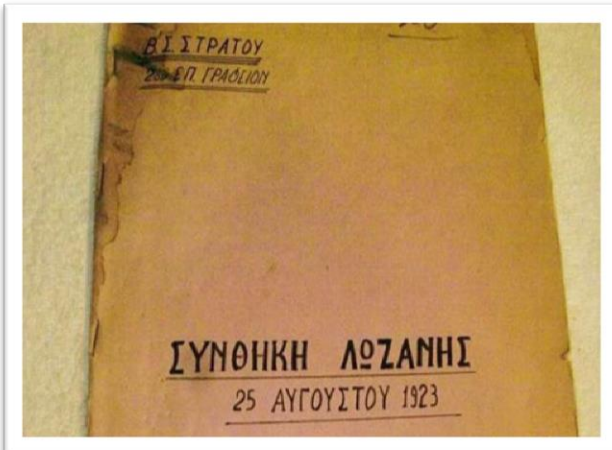

Ο εκπατρισμός των Ποντίων άρχισε τον Σεπτέμβριο του 1922 και ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 1924, ενώ ο κύριος όγκος τους εγκαταστάθηκε στην απελευθερωμένη πλέον Μακεδονία.

Η Συνθήκη της Λωζάνης

Οι όροι της συνθήκης της Λωζάνης που οριστικοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1923, διέπουν την σχέση μας με την Τουρκία έως και σήμερα.

Τα σύνορα της Ελλάδος ορίσθηκαν στον Έβρο και αποφασίσθηκε η υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών με εξαίρεση τους Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως, της Ίμβρου και Τενέδου καθώς και των Μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης.

Η Τουρκία ανακτούσε την Α. Θράκη, την Ίμβρο και την Τένεδο και παραιτείτο από κάθε αξίωση στην Κύπρο, υπέρ της Αγγλίας ενώ η Ιταλία κατοχύρωνε την κυριαρχία της στα Δωδεκάνησα.

Απολογισμός της καταστροφής

Ένας συνοπτικός απολογισμός της καταστροφής μας δίνει τα ακόλουθα νούμερα:

Οι πρόσφυγες ανέρχονται σε 1.500.000 και οι εξοντωθέντες και αγνοούμενοι σε 500.000.

Περίπου 2.500 εκκλησίες και 3.800 σχολεία μεταβλήθηκαν σε τζαμιά, στάβλους, αποθήκες ή ερείπια.

Χιλιάδες Ελληνίδες εμπλούτισαν τα τουρκικά χαρέμια.

Χιλιάδες μικρά Ελληνόπουλα υποχρεώθηκαν να τουρκέψουν.

Ιδιαίτερα το τουρκικό μένος στράφηκε κατά του Κλήρου:

Από τους 450 κληρικούς της επαρχίας Σμύρνης, οι 347 βρήκαν οικτρό θάνατο.

Από τους ιεράρχες, εκτός από τον μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, μαρτύρησαν ο Μοσχονησίω Αμβρόσιος, που τον έθαψαν ζωντανό, ο Κυδωνίων Γρηγόριος που τον πετάλωσαν και ο Ικονίου που τον έσφαξαν.

Τον αρχιερατικό επίτροπο του Μπουτζά, τον Αρχαντζικάκη, τον σούβλισαν, τον διάκονο Γρηγόριο της Αγίας Αννας του Κορδελιού τον έκαψαν ζωντανό και τον ιερέα Μελέτιο του ναού της Ευαγγελιστρίας τον σταύρωσαν σ' ένα πεύκο.

Ο τραγικός επίλογος της ανείπωτης αυτής τραγωδίας τερματίστηκε με την καταστροφή της Σμύρνης στα συντρίμια της οποίας η Ελληνική παρουσία 32.500 ετών στη Μικρά Ασία ενταφιάστηκε μαζί με την ιδεολογία της «Μεγάλης Ιδέας», η οποία είχε αποτελέσει επί σχεδόν έναν αιώνα τον κεντρικό άξονα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και τη βασική πηγή τροφοδότησης της νεοελληνικής αυτοσυνειδησίας.

Η εκστρατεία στην Μ. Ασία, κόστισε στον ελληνικό στρατό περισσότερους από 25.000 νεκρούς, 50.000 τραυματίες και 18.000 αγνοουμένους, πέραν από τους αιχμαλώτους, καθώς και τον θάνατο χιλιάδων αμάχων, ενώ κατά την διάρκεια του Α' Π.Π., εξοντώθηκαν περισσότεροι από 350.000 Έλληνες της Μ. Ασίας.

Ο ξεριζωμός και η εγκατάσταση των προσφύγων στη μητέρα Ελλάδα

Πάντα οι Έλληνες ήσαν λαός «εν διαστολή».

Μετά την καταστροφή υποχρεώθηκαν να ζήσουν σε συστολή, δηλαδή να ζήσουν μόνο με Έλληνες. Για να επιβιώσουν, έπρεπε να συμβιώσουν.

Η συμβίωση ήταν δύσκολη. Η γη δεν επαρκούσε για όλους. Το κράτος ήταν βουτηγμένο στα χρέη και την αναρχία.

Ο λαός, εντόπιος και προσφυγικός, βουτηγμένος στο πένθος. Δεν έλειψαν οι τριβές και οι προστριβές.

Κάποιες μαρτυρίες προσφύγων είναι πικρές.

Χρειάζεται, όμως, να τις θυμόμαστε για να διδασκόμαστε.

Αλλ' εκείνο που προέχει είναι τούτο: οι πρόσφυγες ξεπέρασαν γρήγορα το πρόβλημα της προσαρμογής. Σε μερικές περιοχές, μάλιστα, απετέλεσαν το επικρατούν στοιχείο.

Δεν αφομοιώθηκαν αφομοίωσαν.

«Ουδέν κακόν αμιγές καλού», έλεγαν οι παλαιοί. Οι πρόσφυγες με τη φιλοπονία και φιλοτιμία τους μετέτρεψαν την τραγωδία σε δημιουργία. Πριν από την άφιξη των προσφύγων είμαστε επαρχία, μετά την άφιξη των προσφύγων γίναμε Ελλάδα.

Συνήθως, όταν αναφερόμαστε στο δράμα του μικρασιατικού Ελληνισμού περιορίζουμε την οπτική μας στην Ιωνία.

Το δράμα των Ελλήνων του Πόντου, της Πισιδίας, της Καππαδοκίας και άλλων περιοχών να μη μας διαφεύγει. Να θυμίσω ότι κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο περίπου 250.000 Έλληνες του Πόντου εκτοπίστηκαν από τους νεότουρκους και 80.000 ζήτησαν καταφύγιο στη Ρωσία.

Όλοι οι πρόσφυγες του χώρου και του χρόνου, της γεωγραφίας και της ιστορίας έχουν την ίδια πατρίδα: Τη μνήμη τους.

Γιατί η πραγματική πατρίδα του ανθρώπου είναι η παιδική ηλικία. Τότε αποκτάμε τους ουσιαστικούς κώδικες για να κατανοήσουμε τον κόσμο και να δημιουργήσουμε τον δικό μας.

Η μνήμη είναι οδυνηρή, οι πληγές ανοιχτές, αλλά η σκέψη διαρκώς εκεί, σε εκείνους τους τόπους και καιρούς.

Ας μεταφερθούμε νοερώς τους τόπους των προσφύγων μας:

Μικρά Ασία, Πόντο, Ανατολική Θράκη, Κωνσταντινούπολη, Βόρεια Κύπρος.

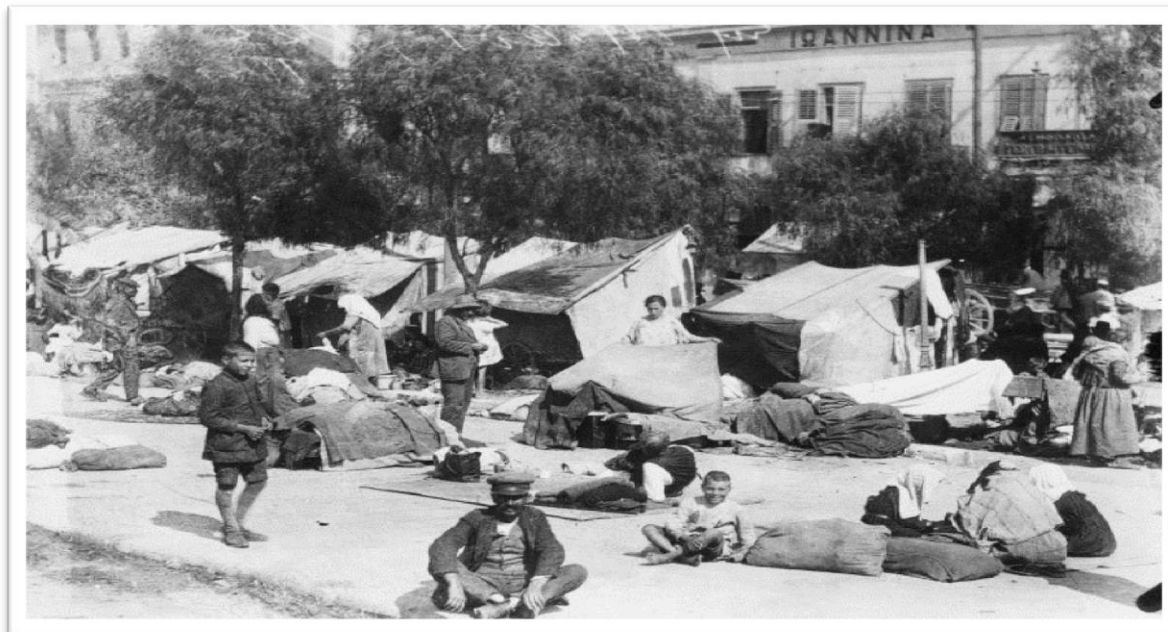
Τις πρώτες τις ονομάζουμε πλέον χαμένες πατρίδες.

Αλλά για τους πρόσφυγες, για τους κατοίκους που με την εκπληκτική άνθηση των πατρίδων τους έδωσαν στο ελληνισμό ανεκτίμητες ιστορικές περιόδους, η πατρίδα είναι πάντα πατρίδα, είναι ζωντανή εικόνα που τη φυλάνε διαρκώς μέσα στο λογισμό τους και τη μεταφέρουν από γενιά σε γενιά.

Θαυμαστό παράδειγμα, η ζωντανή συνέχεια των Ποντίων, που βρίσκει έκφραση σε κάθε γωνιά που ζουν.

Εγκατάσταση των Προσφύγων

Στον παρακάτω πίνακα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, φαίνονται τα εδαφικά διαμερίσματα στα οποία εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες.

Περιοχές προέλευσης	Αριθμός προσφύγων	Ποσοστό %επί του προσφυγικού πληθυσμού
1.Μικρά Ασία	626.954	51,31
2.Ανατολική Θράκη	256.635	21,00
3.Πόντος	182.169	14,91
4.Βουλγαρία	49.027	4,01
5.Κυκλάδες	47.091	3,85
6.Κων/πολη	38.458	3,15
7.Ρωσία	11.435	0,94
8.Σερβία	6.057	0,50
9.Αλβανία	2.498	0,20

Περιοχές προέλευσης	Αριθμός προσφύγων	Ποσοστό %επί του προσφυγικού πληθυσμού
10.Δωδεκάνησα	738	0,06
11.Ρουμανία	722	0,06
12.Κύπρος	57	0,01
13.Αίγυπτος	8	-
Σύνολο	1.221.849	100

Ο τρόπος που αναχώρησαν οι πρόσφυγες από τις παλιές τους πατρίδες και ποια ήταν η εικόνα των προσφυγικών ρευμάτων που κατέκλυσαν την Ελλάδα:

Περίοδος	Αριθμός προσφύγων	Τρόπος αναχώρησης
α)1912-1920	435.000	Ξεριζωμός
β) Μέχρι τέλη 1922	900.000	Ξεριζωμός
γ) Μέχρι Μάρτιο 1923	1.150.000	Ξεριζωμός
δ) Μέχρι Σεπτ.1924	214.000	75.000 με ξεριζωμό 138.500 με ανταλλαγή

Στατιστικά αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού της Ελλάδος της 15-16 Μαΐου 1928, Αθήνα 1933:

α/ α	Διαμερί- σματα	Απογραφή 1920		Απογραφή 1928		Αύξηση πληθυ- σμού	
		Πληθυσμός	Πυκνό- τητα κατά τ.χ	Πληθυ- σμός	Πυκνό- τητα κατά τ.χ	Απόλυ- τη	%
1.	Στερεά Ελ- λάδα- Εύβοια	1.136.183	45,45	1.592.842	63,72	172.949	+15,22
2.	Θεσσαλία	438.408	32,88	493.213	36,99	34.600	+8,01
3.	Ιόνια νησιά	198.070	103,08	213.157	110,93	12.056	+6,09
4.	Κυκλάδες	122.347	47,42	129.702	50,27	2.857	+2,34
5.	Πελ/νησος	934.094	41,92	1.053.327	47,27	93.914	+10,05
6.	Μακεδονία	1.078.748	30,92	1.412.477	40,48	152.428	+21,13
7.	Ήπειρος	242.954	31,33	312.634	33,43	15.827	+5,47
8.	Νησιά Αι- γαίου	260.058	67,58	307.734	79,97	4.721	+1,88
9.	Κρήτη	346.584	41,82	386.427	46,63	30.171	+9,32
10 .	Δυτική Θράκη	209.443	24,06	303.171	34,82	14.264	+7,40
Σύνολο Ελλάδας		5.016.889	38,53	6.204.684	47,66	533.787	+11,60

Περιοχές όπου εγκαταστάθηκαν οι περισσότεροι πρόσφυγες:

Διαμερίσματα	Αριθμός προσφύγων	Ποσοστό % επί του προσφυγικού πληθυσμού
1.Στερεά Ελλάδα-Εύβοια	306.193	25,60
2.Θεσσαλία	34.659	2,84
3.Ιόνια νησιά	3.309	0,27
4.Κυκλάδες	4.782	0,39
5.Πελοπόννησος	28.362	2,32
6.Μακεδονία	638.253	52,24
7.Ήπειρος	8.179	0,67
8.Νησιά Αιγαίου	56.613	4,63
9.Κρήτη	33.000	2,77
10.Δυτική Θράκη	107.607	8,81
Σύνολο	1.221.849	100

Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα

Οι επιδράσεις του προσφυγικού εποικισμού είναι χαρακτηριστικό δείγμα της αξιοποίησης του επαγγελματικού δυναμικού των προσφύγων. Οι πρόσφυγες προβαίνουν στην εκτέλεση μεγάλων έργων, ανοίγουν δρόμους, κατασκευάζουν γέφυρες, εκτελούν μεγάλα λιμενικά έργα, εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα.

Ένα μεγάλο τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού εμφανίστηκε ως αξιόλογη και ειδικευμένη φθηνή εργατική δύναμη, παρέχοντας επιπλέον κίνητρα για τη δημιουργία νέων παραγωγικών μονάδων.

Πέραν τούτου, η παρουσία των προσφύγων στην Ελλάδα επέφερε επίσης μια αξιόλογη διεύρυνση της εσωτερικής αγοράς. Η τεράστια προσπάθεια για την εγκατάστασή τους στους αστικούς και αγροτικούς χώρους λειτούργησε ταυτόχρονα και ως ευκαιρία για την αξιοποίηση κεφαλαίων και την απόληψη κερδών.

Η άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα έγινε η αιτία για να επιταχυνθεί και επεκταθεί η διαδικασία διανομής των μεγάλων αγροκτημάτων (τσιφλικιών) στους καλλιεργητές.

Γενική συνέπεια από την εγκατάσταση των προσφύγων και τη διανομή των μεγάλων αγροκτημάτων στους άμεσους καλλιεργητές ήταν η κινητοποίηση των εγχώριων πόρων για την εκβιομηχάνιση, με βάση την εσωτερική αγορά αλλά και την περαιτέρω επιδείνωση των συνθηκών της αγοράς εργασίας.

Η προσπάθεια στο σύνολό της θεωρήθηκε τόσο σημαντική ώστε προκάλεσε την εισροή και ξένων κεφαλαίων, αγγλικών και αμερικανικών, που επενδύθηκαν στην Ελλάδα με σκοπό την αξιοποίηση αυτής της οικονομικής συγκυρίας, κυρίως σε εισαγωγές που ελέγχονταν από την ΕΑΠ και συνήθως δεν απευθύνονταν σε Έλληνες παραγωγούς.

Πως επηρεάστηκε ο πληθυσμός της Ελλάδος με την έλευση των προσφύγων.

Το 1920 η Ελλάδα είχε 20% μη Έλληνες ορθοδόξους, ενώ το 1928 μόλις 6%.

Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως.

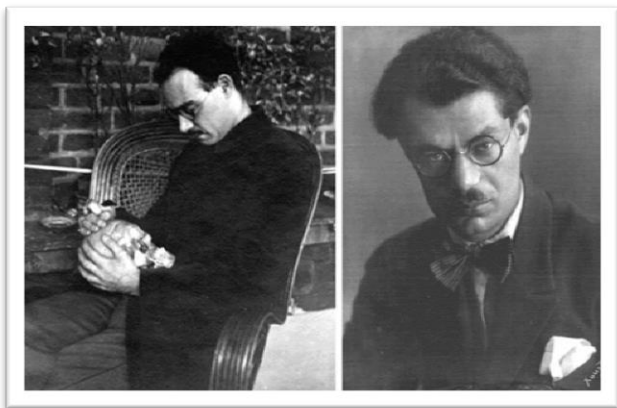
Στην Μακεδονία το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928.

Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας.

Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας ,κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποίκιστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό.

Πνευματική κίνηση - Λογοτεχνία - Μουσική

Οι Έλληνες, παράλληλα προς την προσπάθεια για την προσαρμογή τους στη νέα πραγματικότητα, δεν αμέλησαν να στραφούν και προς άλλα πνευματικότερα έργα πολιτισμού, όπως ήταν η ίδρυση εκτός από την Ακαδημία, όπως είπαμε παραπάνω και δεύτερου πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη (1926), η ανέγερση πολλών και συγχρονισμένων σχολείων και γυμναστηρίων, η αναβίωση του αρχαίου πνεύματος στις γιορτές των Δελφών, στις παραστάσεις αρχαίων θεατρικών έργων και η άνθιση μιας νέας αξιόλογης λογοτεχνίας.

Εικόνα 26 Στρατής Μυριβήλης

Μέσα στην περίοδο αυτή που εξετάσαμε ανήκουν οι πεζογράφοι Στράτης Μυριβήλης, που γίνεται γνωστός κυρίως με το αντιπολεμικό μυθιστόρημα «Η ζωή εν τάφω»,

Η Διδώ Σωτηρίου η οποία εμπνεύστηκε από τις εμπειρίες του διωγμού και της προσφυγιάς και έγραψε δύο από τα πιο

γνωστά της μυθιστορήματα «Τα ματωμένα χώματα»(1962) και «Οι νεκροί περιμένουν»(1969).

Ο Φώτης Κόντογλου, ,οι ποιητές Άγγελος Σικελιανός, ο εμπνευσμένος από την αρχαία τραγωδία και από τη δελφική ιδέα, ο πολύμορφος

και βαθύς στοχαστής, ποιητής και πεζογράφος Νίκος Καζαντζάκης,

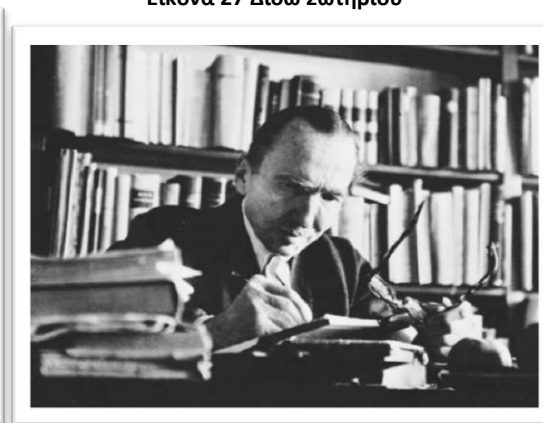
Εικόνα 27 Διδώ Σωτηρίου

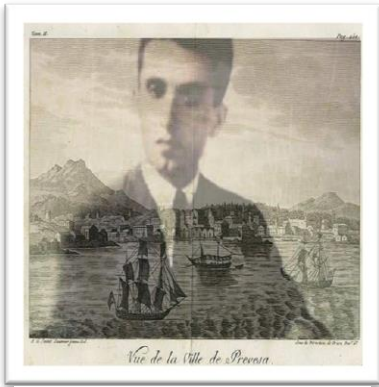
Εικόνα 28 Φώτης Κόντογλου

Εικόνα 29 Άγγελος Σικελιανός

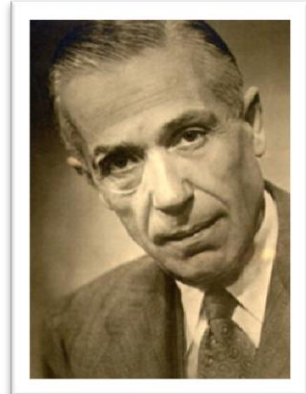

Εικόνα 30 Νίκος Καζαντζάκης

Εικόνα 32 Κ. Καρυωτάκης

Ο ποιητής Κώστας Καρυωτάκης με την έντονη ως τον σαρκασμό απαισιοδοξία του και την απογοήτευση του από τις ανθρώπινες σχέσεις και την υπαλληλική του ζωή, ο Κώστας Ουρανής [...]

Δυο κριτικοί, ο Γιάννης Αποστολάκης και ο Φώτος Πολίτης, οι οποίοι με τα αυστηρά, έστω και υπερβολικά κάποτε κριτήρια τους, συντελούν στην ανύψωση της λογοτεχνικής παραγωγής.

Εικόνα 34 Γιάννης Αποστολάκης

Εικόνα 33 Φώτης Πολίτης

Γενικώς οι νέοι λογοτέχνες, γηγενείς ή πρόσφυγες, παρουσιάζονται με περισσότερο έντονα τα ατομικά τους χαρακτηριστικά και προοιωνίζουν ευοίωνες τις πιθανότητες για εξέλιξη στο μέλλον.

Εικόνα 35 Μάρκος Βαμβακάρης

Επίσης η μουσική που έφεραν μαζί τους επηρέασε τον τρόπο έκφρασης των λαϊκών στρωμάτων και αναδείχθηκε σε λαϊκή μουσική της πόλης (ρεμπέτικα). Πρόσφυγες οργανοπαίκτες και τραγουδιστές κυριάρχησαν στη λαϊκή μουσική σκηνή μέχρι το 1940.

Ένας από τους σημαντικότερους εκπρόσωπους του ρεμπέτικου τραγουδιού ήταν ο Μάρκος Βαμβακάρης.

Διαπιστώσεις - συμπεράσματα

Η ήττα του Ελληνικού Στρατού

Δυστυχώς, ο Ελληνικός στρατός υπέστη την ήττα, διότι οι Ανώτερες Διοικήσεις και τα Επιτελεία αρχικά δεν στάθηκαν στο ύψος τους και σε όλες σχεδόν τις μάχες οδήγησαν αυτόν σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τον Τουρκικό, από άποψη αριθμού και υποστήριξης Πυροβολικού.

Αυτή η ανεπάρκεια ορισμένων Διοικήσεων ήταν φυσικό να οδηγήσει σε σφάλματα βραδείας απαγκίστρωσης και βραδείας αποχώρησης από το πεδίο της μάχης, μη ορθής διάθεσης των δυνάμεων και σε έλλειψη συνοχής και αλληλεγγύης μεταξύ των Μονάδων.

Σίγουρα μια πολύ σημαντική και καθοριστική διαδικασία για το στράτευμα είναι η εκλογή των ηγητόρων του και η τοποθέτηση αυτών σε κατάλληλες θέσεις.

Στην ηγεσία του στρατού απαιτούνται όχι πρόσωπα, αλλά προσωπικότητες, άτομα διανοούμενα που γνωρίζουν άριστα την πολεμική τέχνη και τις νέες μεθόδους της τακτικής, που έχουν επίγνωση των συνεπειών των διαταγών και των πράξεών τους, άτομα με ικανότητες, δοκιμασμένα στην ειρήνη και ικανά να ανταποκριθούν στον πόλεμο.

Αυτή είναι η δύναμη του στρατού. Έτσι κατά βάση, η καταστροφή επήλθε όχι εξαιτίας της ενέργειας του εχθρού, αλλά κυρίως εξαιτίας της κακής διεύθυνσης της πρώτης μάχης και της έλλειψης πρωτοβουλίας.

Αντίθετα ο Κεμάλ και οι Τουρκικές Διοικήσεις κατόρθωσαν, αν και ισοδύναμοι από άποψη δυνάμενων, να προσβάλλουν πάντοτε το ασθενές δια του ισχυρού, εφαρμόζοντας άριστα τις αρχές του πόλεμου «συγκέντρωση» και «οικονομία δυνάμεων», ωθώντας έτσι στην νίκη τον Τουρκικό στρατό.

Η στρατιωτική ηγεσία του αντιπάλου ήταν σε πολύ καλύτερο επίπεδο σε σχέση με την Ελληνική.

Τα στελέχη του Κεμαλικού στρατού είχαν κερδίσει τους βαθμούς και την πολεμική εμπειρία τους σε αμέτρητα πεδία μαχών κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, από την Αραβία ως τον Καύκασο και από την Μεσοποταμία ως την Καλλίπολη.

Από τους Έλληνες Αξιωματικούς μικρό μόνο τμήμα των στελεχών είχε λάβει μέρος σε σύγχρονες στρατιωτικές επιχειρήσεις και από αυτούς οι περισσότεροι ήταν εκτός στρατεύματος το 1922.

Έτσι, δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι τα Τουρκικά σχέδια ήταν άρτια επιτελικά και ιδιαίτερα σύγχρονα στις αντιλήψεις.

Η εκστρατεία του Ελληνικού στρατού στη Μ. Ασία, επιβεβαίωσε την καθοριστική σημασία που διαδραματίζει στην έκβαση των επιχειρήσεων η ύπαρξη ενός οργανωμένου και αποδοτικού συστήματος επιμελητείας.

Αποδείχθηκε, λοιπόν, ότι ένας από τους βασικότερους παράγοντες για την επιτυχία μιας επιχείρησης είναι η δυνατότητα υποστήριξης αυτής από πλευράς εφοδιασμού και μεταφορών, διότι επιδρά καταλυτικά στο ηθικό και στην μαχητική αξία του στρατεύματος.

Τα Σώματα Επιμελητείας και Μεταγωγικού, τα οποία συστήθηκαν μετά το 1914, εμφανίζονται οργανωμένα και δοκιμάζονται σε ευρύτατη κλίμακα για πρώτη φορά στην Μικρασιατική Εκστρατεία.

Συνεπώς έδρασαν σε μια περίοδο, η οποία υπήρξε πολύ δύσκολη και κρίσιμη για την Ελλάδα, λόγω της εξέλιξης της.

Με τις ελλείψεις σε υλικά και εφόδια και τα ανεπαρκή μεταφορικά μέσα, ο Ελληνικός στρατός βρισκόμενος μακριά από την βάση του και σε εχθρικό έδαφος δεν ήταν εύκολο να επιτύχει τον ανεφοδιασμό των πολυάριθμων Μονάδων, οι οποίες ήταν κατανεμημένες σε μεγάλες εκτάσεις και επί ενός μετώπου αναπτύγματος 800 περίπου χιλιομέτρων, ενώ το οδικό δίκτυο ήταν σχεδόν ανύπαρκτο.

Εάν αναλογισθεί κάποιος ακόμα και σήμερα ότι σε μια περιοχή με αυτή την ιδιομορφία, όπως ήταν η Αλμυρά έρημος, στην οποία κινήθηκαν και έδρασαν τα τμήματα της Στρατιάς, λειτούργησε με διάφορες δυσκολίες το σύστημα ανεφοδιασμού και μεταφορών, θα πρέπει αδίστακτα να αναγνωρίσει το μέγεθος και την έκταση των υπηρεσιών που προσέφεραν τα αρμόδια όργανα της επιμελητείας.

Ο Ελληνικός στρατός στη Μ. Ασία όχι μόνο δεν βρέθηκε με αφθονία υλικών και εφοδίων, αλλά επιπλέον, αφού εγκαταλείφθηκε από τους συμμάχους, περιήλθε σε δύσκολη θέση, αντιμετωπίζοντας έλλειψη χρημάτων, υλικών και μεταφορικών μέσων.

Ο Τουρκικός στρατός αντίθετα, μαχόμενος στην χώρα του και έχοντας κάθε υποστήριξη και βοήθεια από μέρους των ομόδοξων του γηγενών, βρίσκονταν αναντίρρητα και ειδικά από τις αρχές του 1921 σε πλεονεκτική κατάσταση.

Γενικά κατά τους αγώνες του Ελληνικού στρατού στην Μ. Ασία, η επίλυση του προβλήματος των ανεφοδιασμών και μεταφορών υπήρξε δυσχερέστατη, λόγω των ειδικών συνθηκών κάτω από τις οποίες διεξήχθησαν.

Η κύρια σιδηροδρομική αρτηρία Σμύρνης - Αφιόν Καραχισάρ - Εσκή Σεχέρ - Άγκυρας υπήρξε ο κύριος άξονας, κατά μήκος του οποίου έγιναν οι κύριες επιχειρήσεις των δύο

αντιπάλων και υλοποιήθηκαν οι κυριότεροι άξονες εφοδιασμού. Ήταν, δηλαδή, κατά βάση αγώνας συγκοινωνιών, «πόλεμος επί των οδών και δια τις οδούς».

Τα Σώματα επιμελητείας και μεταφορών εργάσθηκαν υπεράνθρωπα και κατάφεραν να ανταποκριθούν στις αποστολές τους. Η διεύθυνση του IV Επιτελικού Γραφείου της Στρατιάς της διαδικασίας εφοδιασμού, υπήρξε πεφωτισμένη και είχε άριστα οργανωθεί.

Αλλά οι εισηγήσεις του Γραφείου αυτού δεν γίνονταν πάντοτε αποδεκτές από την Διοίκηση της Στρατιάς, η οποία απέβλεπε σε στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς, μερικές φορές πέραν τόπου, χρόνου και μέσων ανεφοδιασμού.

Επιπλέον, η έλλειψη IV Επιτελικών Γραφείων από τα Σώματα Στρατού, πλην του Γ' Σώματος, τα οδηγούσε σε λήψη τακτικών αποφάσεων χωρίς να λάβουν υπόψη, στον απαραίτητο βαθμό, τις δυνατότητες ανεφοδιασμού.

Γενικά το Σώμα της Επιμελητείας και το Σώμα του Μεταγωγικού, παρ' όλες τις αντιξοότητες, τις ελλείψεις και τα ανεπαρκή μέσα μεταφορικών, ανταποκρίθηκαν στην αποστολή τους.

Όσον αφορά το Ελληνικό **πυροβολικό** κατά τις επιχειρήσεις στη Μ. Ασία, οι γενικές αρχές χρησιμοποίησής του ήταν οι ίδιες με αυτές του Μακεδονικού μετώπου.

Η ιδιότυπη μορφή του αγώνα, η έλλειψη των υλικών μέσων, το εκτεταμένο μέτωπο, η έλλειψη συνδέσμων και διαβιβάσεων δεν επέτρεψαν την πλήρη εφαρμογή των μεθόδων που εξήχθησαν από την πείρα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Πλήρης προπαρασκευή πυροβολικού δεν γίνονταν, λόγω δε έλλειψης και μέσων παρατήρησης και πυροβόλων μεγάλου βεληνεκούς, ποτέ σχεδόν δεν εκτελέσθηκε βολή αντιπυροβολικού.

Επιπλέον, η μεγάλη έκταση του μετώπου και το ανεπαρκές αριθμητικά διατιθέμενο πυροβολικό, δεν επέτρεψε την χρησιμοποίησή του κατά μάζες και την εκτέλεση βολών συγκέντρωσης.

Κατά συνέπεια το μεγαλύτερο μέρος του πυροβολικού δίδονταν στις μονάδες πεζικού και χρησιμοποιούνταν το περισσότερο ως πυροβολικό συνοδείας.

Στην πρώτη περίοδο των επιχειρήσεων, Μάιος 1919 – Μάρτιος 1921, λόγω έλλειψης σοβαρού αγώνα, το πυροβολικό δεν παρουσίασε αξιόλογη δράση.

Οι μετέπειτα επιχειρήσεις της δεύτερης περιόδου, Μάρτιος 1921 – Σεπτέμβριος 1922, στις οποίες τα ελληνικά στρατεύματα άρχισαν να συναντούν δυσχέρειες σταδιακά αυξανόμενες, υποχρεωμένα να μάχονται εναντίον εχθρού οργανωμένου που διέθετε σοβαρά και υπολογίσιμα μέσα πυρός, το πυροβολικό υπέστη μεγάλες δοκιμασίες και οδυνηρές θυσίες για να ανταποκριθεί στην αποστολή του και να εξασφαλίσει στο πεζικό την απαιτούμενη υποστήριξη.

Η συνεργασία μεταξύ πυροβολικού και πεζικού είχε καταστεί πλέον δυσχερής, λόγω έλλειψης επαρκών συνδέσμων και διαβιβάσεων.

Το **Ιπλικό**, το οποίο κατά την εποχή εκείνη μπορούσε στις επιθετικές και στις αμυντικές επιχειρήσεις να αποτελέσει μια ταχυκίνητη εφεδρεία, ήταν περιορισμένης δύναμης στην Ελληνική Στρατιά, ανερχόμενο σε μία Μεραρχία Ιπλικού μετά τον Σαγγάριο, ενώ αντίθετα ο αντίπαλος διαθέτοντας 5 Μεραρχίες Ιπλικού μπόρεσε με άνεση και επιτυχώς να ανταποκριθεί στις στρατηγικές ανάγκες του μεγάλου σε έκταση Μικρασιατικού θεάτρου επιχειρήσεων.

Έτσι, η Τουρκική Διοίκηση χρησιμοποίησε σε μέγιστο βαθμό την μάζα και ευκινησία του Ιπλικού της, αποστέλλοντάς το πολλές φορές σε μεγάλη απόσταση για την επίτευξη στρατηγικού σκοπού.

Κατά βάση το Τουρκικό Ιπλικό έδρασε ανεξάρτητο, υπαγόμενο κατευθείαν στην Ανωτάτη Διοίκηση, ενίοτε όμως υπήχθη σε μία Στρατιά ή Σώμα Στρατού, όταν οι τακτικές συνθήκες το επέβαλαν, αλλά με συγκεκριμένη αποστολή σε σχέση με την συνολική μάχη.

Γενικά η τακτική του δράση χαρακτηρίζονταν από το στοιχείο του αιφνιδιασμού, την προσβολή των πλευρών του αντιπάλου με ταχύτητα αξιοθαύμαστη και την χρησιμοποίησή του κατά μάζες.

Με αυτό τον τρόπο ενεργείας υλοποιούνταν οι αρχές του πολέμου «οικονομία δυνάμεων», «επιθετικό πνεύμα» και «αιφνιδιασμός».

Τα φύλλα χαρτών κλίμακας 1:250.000 που χρησιμοποιήθηκαν από τον Ελληνικό στρατό στην Μικρασιατική εκστρατεία και είχαν ανατυπωθεί το 1919 από την ελληνική Γεωγραφική Υπηρεσία, παρουσίαζαν πολλές ανακρίβειες όσον αφορά τα τοπωνύμια και την πραγματική απεικόνιση της μορφής του εδάφους.

Κατά συνέπεια η αναγκαστική χρησιμοποίηση των λανθασμένων εκείνων χαρτών δημιούργησε διάφορες δυσχέρειες κατά την διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

Επιπλέον, το πρόβλημα έλλειψης αξιόπιστων χαρτών ήταν πολύ σοβαρότερο για τον Ελληνικό στρατό, γιατί διεξήγαγε επιχειρήσεις σε έδαφος άγνωστο και εχθρικό σε αυτόν.

Επίσης, καθοριστικός παράγοντας στην εξέλιξη των επιχειρήσεων ήταν το επίπεδο ηθικού του Ελληνικού Στρατού.

Μέχρι και τις επιχειρήσεις του Σαγγαρίου το ηθικό του Ελλήνων ήταν ακμαίο, μετά όμως υπέστη μείωση συνεχώς επιτεινόμενη.

Στο γεγονός αυτό συνετέλεσαν διάφοροι παράγοντες, όπως η ανεπάρκεια των διατιθεμένων δυνάμεων, η υποτίμηση της ισχύος του αντιπάλου, οι βαρύτερες απώλειες, οι δυσχέρειες των ανεφοδιασμών, των διακομιδών και των επικοινωνιών, η κακή μερικές φορές διατροφή και υπόδηση, η άνιση κατανομή του φόρου αίματος, η παράταση της εκστρατείας, η οποία υπερέβη τα ανεκτά όρια της ανθρώπινης αντοχής και η εντύπωση που δημιουργήθηκε στους μαχητές ότι θυσιάζονταν χωρίς σκοπό.

Επιπλέον, στην πτώση του ηθικού του στρατού συνετέλεσε ο εθνικός διχασμός, ο οποίος από το 1915 είχε βαθύτατα διαιρέσει τους Έλληνες σε δυο αντιτιθέμενες και αλληλομισούμενες παρατάξεις, τα πάθη των οποίων διοχετεύονταν και στις ευρισκόμενες Ελληνικές δυνάμεις εν εκστρατεία, γεγονός που επηρέασε σημαντικά την μαχητική ικανότητά τους.

Έτσι παρατηρείται, ότι κατά την ανάληψη της μεγαλύτερης εθνικής προσπάθειας του νεώτερου Ελληνισμού οι εθνικές δυνάμεις ήταν διχασμένες.

Επί τρία έτη και τέσσερις μήνες διήρκεσε η Μικρασιατική εκστρατεία. Στις περισσότερες επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων η Ελληνική Στρατιά επέτυχε λαμπρές νίκες στο τακτικό πεδίο, δεν μπόρεσε όμως να επιτύχει την στρατηγική νίκη σε καμία περίπτωση.

Σε ένα πόλεμο είναι δυνατόν οι μάχες να κερδίζονται ή να χάνονται, δεν κρίνουν όμως την έκβαση του πολέμου.

Τον πόλεμο κερδίζει εκείνος από τους αντιπάλους, ο οποίος λαμβάνει τις ορθότερες αποφάσεις επί του στρατηγικού πεδίου και γνωρίζει να υλοποιεί αυτές παρά τις ενδεχόμενες αντιξοότητες.

Ίσως ταιριάζει το γνωστό γνωμικό που αποδίδεται στον Κλαούζεβιτς, σύμφωνα με το οποίο:

«ο πόλεμος συντίθεται από ένα σύνολο λαθών και τον κερδίζει εκείνος που κάνει τα λιγότερα λάθη».

Το γνωμικό αυτό φαίνεται να επιβεβαιώνεται απόλυτα από τα γεγονότα του Ελληνοτουρκικού Πολέμου, 1919-1922, που κέρδισαν οι Τούρκοι, γιατί προφανώς αυτοί έκαναν λιγότερα λάθη από τους αντιπάλους τους.

Η Ελλάδα βρέθηκε ανάμεσα στα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, πτωχή και εξαντλημένη από τους μακροχρόνιους αγώνες της, εγκαταλείφθηκε στην κρίσιμη φάση από τους προστάτες Συμμάχους της με έντονα τα σημάδια από τον εθνικό διχασμό και αντιμετωπίζοντας έτσι τόσες αντιξοότητες, ήταν επόμενο να καμφθεί και να συντριβεί, παρά τους ηρωισμούς των μαχητών της.

Οπωσδήποτε η τελική δυσμενή έκβαση της Μικρασιατικής εκστρατείας, οδήγησε όχι μόνο στον ξεριζωμό του Ελληνισμού της Μ. Ασίας και της Ανατολικής Θράκης, αλλά ενταφίασε στα πεδία των μαχών και την Μεγάλη Ιδέα του Ελληνικού Έθνους.

Αυτή την φορά ο παράγοντας τύχη δεν ευνόησε τον Ελληνισμό, όπως και στους Βαλκανικούς Πολέμους.

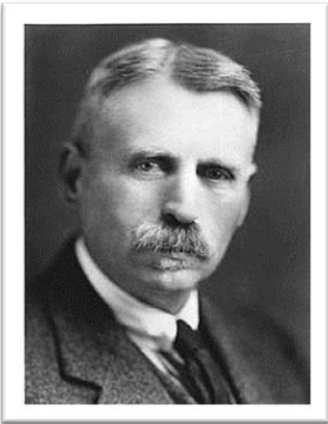
Είναι βέβαιο, ότι η τύχη παίζει σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων, αλλά κάθε άνθρωπος, κάθε λαός είναι ο δημιουργός και ο υπεύθυνος κατά μεγάλο μέρος του πεπρωμένου του.

Ορισμένοι συμπατριώτες μας θεωρούν την τουρκική βαρβαρότητα και τις γενοκτονίες ως υπερβολή και την αποδίδουν σε υποκειμενικές διογκώσεις των γεγονότων ή σε εθνικιστική σκοπιμότητα.

Ορισμένοι μάλιστα εξ αυτών έχουν αναλάβει υπό την κρατική ευλογία, την εκ νέου συγγραφή της ιστορίας, στην οποία κυριαρχεί η οθωμανική ανοχή, μεγαλοψυχία καθώς και η ευημερία των υπηκόων της αυτοκρατορίας.

Έναντι των αντιλήψεων αυτών και πέραν των ατελειώτων καταγεγραμμένων βιωμάτων και επαναστάσεων του λαού μας, είναι εύκολο να αντιπαρατεθούν οι διαχρονικές περί του αντιθέτου απόψεις για τους Τούρκους, τεραστίου αριθμού επιφανών Δυτικών εκπροσώπων της επιστήμης, του πνεύματος και της πολιτικής.

Ειδικότερα για την Μ. Ασία, μεταξύ των πολλών μαρτυριών ξένων αυτοπτών μαρτύρων, το βιβλίο «η Μάστιγα της Ασίας» του τότε Αμερικανού Προξένου στην Σμύρνη George Horton είναι αρκετό για την ρεαλιστική αποτύπωση της ανεξίτηλης τουρκικής μαζικής ωμότητας και βαρβαρότητας, η οποία μάλιστα δεν υπήρξε αποσπασματική και μεμονωμένη αλλά αποτέλεσμα κεντρικού σχεδιασμού.

Εικόνα 36 George Horton

Το βιβλίο αυτό, κατά την γνώμη μου, θα έπρεπε να διδάσκεται στα σχολεία μας.

Αρκεί και μόνο να διαβάσει κανείς τη κραυγή του συγγραφέως με την οποία δηλώνει την απογοήτευση και την απόγνωση ότι:

«Ντρέπεται που γεννήθηκε άνθρωπος, μετά από αυτά που είδε και έζησε».

Οι τεράστιες δυσμενείς εθνικές επιπτώσεις της καταστροφής του 1922, είναι γνωστές και αυτονόητες.

Αρκεί να επισημανθεί το γεγονός ότι για πρώτη φορά μετά από χιλιετίες, έπαυσε να υπάρχει ελληνισμός και στις δύο πλευρές του Αιγαίου, καθώς και στην Μ. Θάλασσα, με καθοριστικής γεωπολιτικής σημασίας αποτελέσματα τα οποία βιώνουμε και σήμερα.

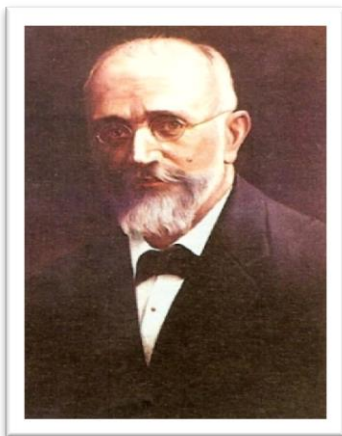
Η ανάλυση της περιόδου εκείνης, προς εξαγωγή συμπερασμάτων και κυρίως μαθημάτων για το μέλλον, αποτελεί σημαντικό και χρονοβόρο έργο εκτάσεως το οποίο δεν είναι δυνατόν να καλυφθεί σε ένα πόνημα – αφιέρωμα.

Ασφαλώς οι λόγοι της αποτυχίας στην Μ. Ασία είναι σύνθετοι.

Αυτά όμως που κυριάρχησαν και οδήγησαν στην καταστροφή, ήταν τα πολιτικά πάθη, ο φανατισμός, ο διχασμός, η αναξιοκρατία, η κομματική διάβρωση των Ε.Δ., η προσωπολατρία, η κακή εκτίμηση καταστάσεως και έλλειψη προβλεπτικότητας.

Ο Βενιζέλος επικεντρώθηκε στην επέκταση του ελληνικού κράτους με εκμετάλλευση της διεθνούς συγκυρίας και με όπλα του την στρατιωτική ισχύ, την διπλωματία και το πλεονέκτημα της διεθνούς νομιμοποίησης.

Εικόνα 38 Ε. Βενιζέλος

Με την Μικρασιατική του πολιτική όμως, ανέλαβε ένα εγχείρημα πέρα από τις δυνατότητες της Ελλάδος (όπως σωστά είχε επισημάνει εγκαίρως ο Ι. Μεταξάς, αλλά δυστυχώς δεν εισακούστηκε) και δίχως να έχουν εκτιμηθεί ορθά

Εικόνα 37 Ι. Μεταξάς

τόσο η κατάσταση στο εσωτερικό της Τουρκίας, όσο και οι αντιδράσεις που θα προκαλούσε η ελληνική παρουσία στην Μ. Ασία.

Η πολιτική ηγεσία που προέκυψε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920, όφειλε να λάβει σοβαρά τις προειδοποιήσεις των συμμάχων και είτε να αναστείλει την επάνοδο του Βασιλέως, έως ότου εφαρμοσθεί στον επιθυμητό βαθμό η συνθήκη των Σεβρών, είτε να αντιληφθεί τις αλλαγές επί τα χείρω του διεθνούς περιβάλλοντος και να προβεί εγκαίρως στις αναγκαίες υποχωρήσεις που θα εξασφάλιζαν την βέλτιστη λύση.

Εν ώρα πολεμικών επιχειρήσεων είναι προτιμότερο να αναστέλλονται όσα Άρθρα του Συντάγματος απαιτούν οι περιστάσεις, παρά να προκηρύσσονται εθνικές εκλογές. Οι κοινοβουλευτικές διαδικασίες αποτελούν εργαλείο στην εξυπηρέτηση των ύψιστης αξίας εθνικών συμφερόντων και όχι αυτοσκοπό.

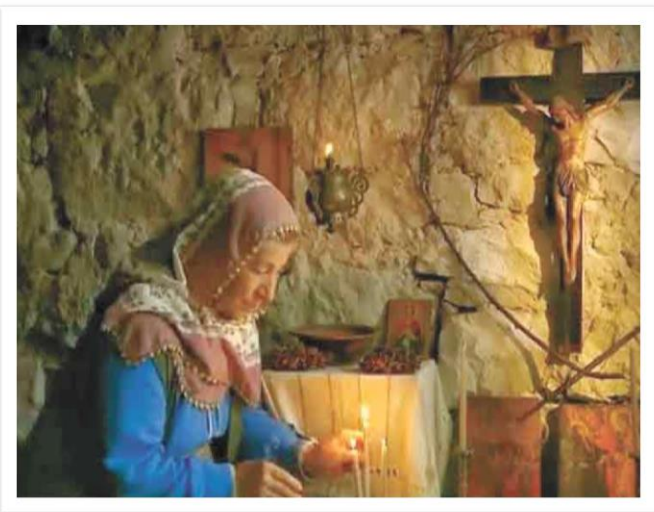
Επίσης η άσκηση διπλωματίας ακόμη και από άριστους διπλωμάτες είναι καταδικασμένη εάν δεν συνοδεύεται από την ύπαρξη επαρκών και αξιόμαχων ενόπλων δυνάμεων.

Η κομματική διείσδυση στις Ε.Δ. και η κομματική χειραγώγηση αυτών διαλύει τις στρατιωτικές ιεραρχικές δομές, καταλύει την πειθαρχία, θεσμοθετεί την αναξιοκρατία και αφαιρεί σημαντικό μέρος της μαχητικής τους ικανότητας, ανεξαρτήτως του αριθμητικού μεγέθους και του εξοπλισμού αυτών.

Στο σημείο αυτό θέλω να επισημάνω ότι καθιέρωση διαφορετικών ημερομηνιών μνήμης γενοκτονιών για διάφορα τμήματα του ελληνισμού (π.χ. Θράκης, Μ. Ασίας, Ποντίων κ.λ.π.) και μάλιστα από κοινό σφαγέα, μειώνει την βαρύτητα του εθνικού αιτήματος της διεθνούς αναγνώρισης αυτής.

Η αναγνώριση της γενοκτονίας του ελληνισμού της Οθωμανικής αυτοκρατορίας θα πρέπει να είναι ενιαία και η ημερομηνία μνήμης αυτής, μία και μοναδική.

Επίλογος

Το 1922 αποτελεί την τραγική κατάληξη μίας ελληνικής ιστορίας χιλιετιών στην Μ. Ασία και την Μ. Θάλασσα. Μόνοι μάρτυρες της ένδοξης ιστορίας του ελληνισμού της Ανατολής, απομένουν πλέον μερικές χιλιάδες Κρυπτοχριστιανοί μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα που διατηρούν τα ελληνικά και χριστιανικά τους ήθη και έθιμα, όταν δεν τους βλέπει κανείς, καθώς και τα αναρίθμητα πολιτιστικά μνημεία, που αποτελούν πηγή τουριστικού εισοδήματος για τους νέους κατόχους, αφού οι ίδιοι αδυνα-

τούν να δημιουργήσουν τα δικά τους.

Απέναντί μας ευρίσκεται ο ίδιος λαός ο οποίος ουδέποτε απέβαλε τα χαρακτηριστικά για τα οποία τον κατηγορεί ολόκληρη η ανθρωπότητα.

Η σημερινή Τουρκία υπό την νεοοθωμανική εκδοχή της αποτελεί αναμφισβήτητη εθνική απειλή η οποία δεν αποκρύπτει τις ελεγκτατικές τάσεις της στο Αιγαίο, την Θράκη, την Κύπρο και την Α. Μεσόγειο.

Το χειρότερο είναι ότι η δική μας δυσμενής εθνική συγκυρία συμπίπτει με την άνοδο παραμέτρων ισχύος της Τουρκίας, όπως η οικονομία, οι Ε.Δ., η δημογραφία και η τεχνολογία.

Πέραν της στρατιωτικής απειλής, η τουρκική διείσδυση στη χώρα μας επεκτείνεται κραυγαλέα στον θρησκευτικό, οικονομικό, ενεργειακό και πολιτιστικό τομέα υπό την επιεικώς απαράδεκτη ανοχή της ελληνικής πολιτείας.

Θεωρώ ότι όλοι και κυρίως η νέα γενιά, σοφότεροι πλέον, είμαστε ικανοί να αναθεωρήσουμε τις μεταπολιτευτικές αντιλήψεις μας, σύμφωνα με τις οποίες η διεθνής κοινότητα όφειλε να κατανοεί και κυρίως να χρηματοδοτεί τις καταναλωτικές και όχι επενδυτικές δαπάνες μας, οι οποίες βρισκόταν σε πλήρη αναντιστοιχία με την παραγωγική μας ικανότητα.

Σε πείσμα των καιρών αισιοδοξώ, διότι είμαι βέβαιος για τις δυνατότητες και την διαχρονική ποιοτική μας αξία.

Απαιτείται απλώς να το πιστέψουμε και να εργασθούμε για μία Ελλάδα αντάξια του ονόματός της, με ώριμους και ενσυνείδητους πολίτες, πολιτικοποιημένους και όχι κομματικοποιημένους, οι οποίοι θα δύνανται να εκλέγουν κατάλληλους ηγέτες.

Μία φιλόδοξη, τολμηρή αλλά και συνετή κοινωνία εμβαπτισμένη σε προγονικά πρότυπα και αξίες των οποίων η αφομοίωση και υιοθέτηση συνθέτει μία ολοκληρωμένη στάση ζωής.

Η μοναδικού κάλλους γωνιά αυτή της γης αναμένει την αφύπνιση των Ελλήνων κατοίκων της, αυτών που θα γνωρίζουν να την προασπίζουν στο εσωτερικό και εξωτερικό αλλά και να την καθιστούν πηγή ευημερίας, ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης και διεθνές κέντρο πολιτιστικού προσκυνήματος.

Ας αποτίνουμε με συντριβή και σεβασμό φόρο τιμής στα χιλιάδες θύματα της Μ. Ασίας.

Καλούμε δε το σύνολο των Ελλήνων και ιδιαίτερα τους απογόνους των ξεριζωμένων προσφύγων να μην ξεχάσουν ποτέ τι συνέβη εκεί, διότι η άγνοια και η απώλεια της εθνικής μνήμης εξαναγκάζει τα έθνη να ξαναζούν το κακό παρελθόν τους.

Θα κλείσω αυτό το αφιέρωμα, για το «ταξίδι των χιλιάδων προσφύγων μας», ένα «ταξίδι», όπως το περιγράφει ο Ηλίας Βενέζης:

Εικόνα 39 Ηλίας Βενέζης

«Η γιαγιά μας κουράστηκε. Θέλει να γύρει το κεφάλι της στα στήθια του παππού, που έχει καρφωμένα πίσω τα μάτια του μπας και ξεχωρίσει τίποτα απ' τη στεριά. Μα πια δε φαίνεται τίποτα. Η νύχτα ρούφηξε μέσα της τα σχήματα και τους όγκους.

Η γιαγιά γέρνει το κεφάλι της να το ακουμπήσει στα στήθια που την προστατέψανε όλες τις μέρες της ζωής της. Κάτι την εμποδίζει και δεν μπορεί να βρει το κεφάλι ησυχία. Σαν ένας βώλος να είναι κάτω από το πουκάμισο του γέροντα.

-Τι είναι αυτό εδώ; ρωτά σχεδόν αδιάφορα.

Ο παππούς φέρνει το χέρι του. Το χώνει κάτω από το ρούχο, βρίσκει το μικρό ξένο σώμα που ακουμπά στο κορμί του και που ακούει τους χτύπους της καρδιάς του.

-Τι είναι;

-Δεν είναι τίποτα, λέει δειλά ο παππούς, σαν παιδί που έφταιξε. Δεν είναι τίποτα. Λίγο χώμα είναι.

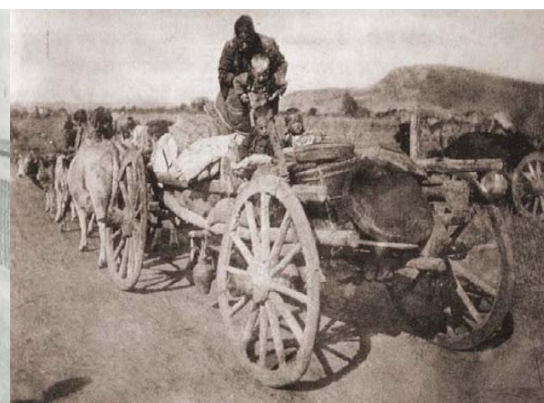
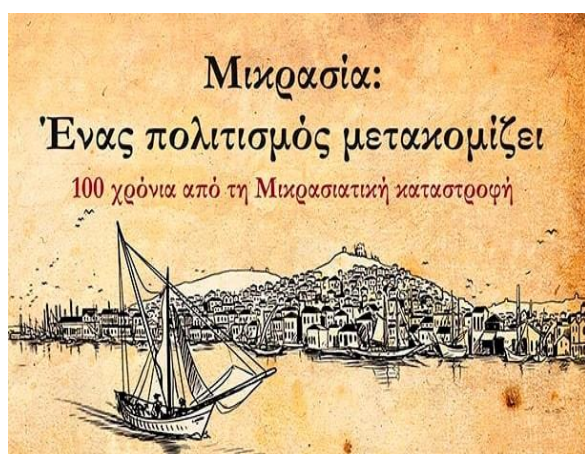
Λίγο χώμα από τη γη τους. Για να φυτέψουν ένα βασιλικό, της λέει στον ξένο τόπο που πάνε. Για να θυμούνται.

Αργά τα δάχτυλα του γέροντα ανοίγουν το μαντήλι που είναι φυλαγμένο το χώμα.

Ψάχνουν κει μέσα, ψάχνουν και τα δάχτυλα της γιαγιάς, σαν το χαϊδεύουν.

Τα μάτια τους δακρυσμένα, στέκουν εκεί.

-Δεν είναι τίποτα, λέω. Λίγο χώμα. Γη του τόπου μου».

ΠΗΓΕΣ:

- ΓΕΣ/ΔΙΣ «Ο Ελληνικός Στρατός εις την Σμύρνη» Αθήνα 1957, ανατύπωση 1990.
- Επίτομος Ιστορία Εκστρατείας Μικράς Ασίας 1919-1922" Αθήνα 1967, ανατύπωση 1987.
- Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας – Προύσας – Ουσάκ Ιουνίου – Νοεμβρίου 1921" Αθήνα 1957, ανατύπωση 1991.
- Επιθετικές Επιχειρήσεις Δεκεμβρίου 1920 – Μαρτίου 1921" Αθήνα 1963, ανατύπωση 1986. * «Επιχειρήσεις Ιουνίου – Ιουλίου 1921" Αθήνα 1964.
- Επιχειρήσεις προς Άγκυρα» μέρος πρώτο, Αθήνα 1965, ανατύπωση 1988.
- Επιχειρήσεις προς Άγκυρα» μέρος δεύτερο, Αθήνα 1965, ανατύπωση 1989.
- Τα προ της Τουρκικής Επιθέσεως Γεγονότα Σεπτέμβριος 1921 – Αύγουστος 19-22" Αθήνα 1960, ανατύπωση 1983.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους κ. Παπαρηγόπουλου
- Η Ιστορία της Μικράς Ασίας Κ. Τελόγλου
- Διαδίκτυο (ιστοσελίδες – εικόνες)

Πίνακας περιεχομένων

➤ Πρόλογος Πονήσαντος:	2
➤ Εισαγωγή	2
➤ Σύνοψη ανασκόπηση των τραγικών γεγονότων	5
➤ Χρονολόγιο των γεγονότων:.....	6
✓ Προηγούμενα γεγονότα από το 1912 έως το 1919.	6
✓ Γεγονότα από το 1919 έως το 1922.....	16
✓ Ποντιακό Αντάρτικο.....	41
✓ Η Συνθήκη της Λωζάνης.....	44
✓ Απολογισμός της καταστροφής.....	46
➤ Ο ξεριζωμός και η εγκατάσταση των προσφύγων στη μητέρα Ελλάδα	46
✓ Εγκατάσταση των Προσφύγων.....	48
✓ Περιοχές όπου εγκαταστάθηκαν οι περισσότεροι πρόσφυγες:	50
✓ Οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα	52
✓ Πως επηρεάστηκε ο πληθυσμός της Ελλάδος με την έλευση των προσφύγων.	52
✓ Πνευματική κίνηση – Λογοτεχνία - Μουσική.....	53
➤ Διαπιστώσεις – συμπεράσματα	55
✓ Η ήττα του Ελληνικού Στρατού.....	55
➤ Επίλογος	62
➤ ΠΗΓΕΣ:.....	66